SAYI : 587
18 EYLÜL 1965
FİATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

BAŞA GÜREŞENLER

CHP

(Yeni Ajans: 1454 — 524)

Cilt: XXXIII Yıl: 12 Sayı: 587

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİ VE MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul), Seyfi Özgenel (İzmir) — DIŞ HABERLER KISMI: T. Kemal — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil SİNEMA: Nijat Özön.

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KLİŞESİ

Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF

T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİŞE

Hürriyet Klişehanesi
Birlik Klişe Atölyesi

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

İLÂN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH

15.9.1965

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA — TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Bütün Türkiyede derin bir ilgi yaratmış bulunan Metin Tokerin "İsmet Paşayla 10 Yıl" yazı serisinin 1954-57 devresine ait kısmı önümüzdeki sayıda tamamlanacaktır. Bu, hatıraların birinci cildini teşkil edecektir. Böylece birinci cilt, 208 sayfalık bir eser olacaktır. Metin Toker yazı serisinin ikinci kısmına 9 Ekim tarihini taşıyacak 590. sayımızda başlayacaktır. 1957-60 arasına ait bilinmeyen bütün hadiselerin, temasların, tertip ve hazırlıkların, D.P.'nin son günlerinin hikâyesini ihtiva edecek olan o kısımda Türkiyenin bir ihtilâle nasıl sürüklendiği ilk defa, tam bir doğrulukla açıklanacaktır. Yazı serisinin ikinci kısmı da, birincisi gibi tarihî bir vesika kıymetini haiz olacaktır.

Yazı serisine başlayacağımız sırada bunları ayrıca ciltlenecek bir şekilde yayınlayacağımızı, birinci cilt bittiginde Ankaranın ve hattâ Türkiyenin en mükemmel matbaası olan Ajans-Türk matbaasında okuyucularımız için özel cilt kapakları hazırlatacağımızı, bunların bedelinin 7,5 lira olacağını bildirmiş, bunlardan arzu edenlerin cilt bedellerini AKİS'in Ziraat Bankası Ankara Merkez Şubesindeki 641/5911 sayılı hesabına yatırmalarını rica etmiştik. Para gönderenlerin isimleri ve adresini verenlerin adresleri banka tarafından, dekontlarda bize bildirilmiştir. Adreslerini vermemiş olan okuyucularımızın havale makbuzunun tarih ve numarasıyla birlikte adreslerini bize süratle bildirmelerini rica ederiz. Adresleri bu arada değişmiş veya adreslerini vermiş olduklarından emin bulunmayan okuyucularımızın da aynı zahmete katlanmalarını rica ederiz. Cilt kapakları hazır olduğunda bunlar itinalı ambalâjlar içinde okuyucularımızın adreslerine gönderilecektir.

Yazı serisini biriktirmiş olup ta cilt kapağı parasını henüz göndermemiş olanlar siparişlerini bugünlerde verebilirler. "İsmet Paşayla 10 Yıl" koleksiyonu bütün kütüphanelerin en değerli eserlerinden birini teşkil edecektir. Seride eksiği olanlar da, her bir dergi için 125 kuruşluk posta pulu gönderdikleri takdirde eksiklerini tamamlamak imkânına sahiptirler.

AKİS yeni mevsime geniş hazırlıklarla girmektedir. Memleketin önemli bir dönüm noktasında olduğu bugünlerde AKİS okumak ciddi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu sayıyı bunun bir delili olarak hazırlamaya çalıştık. Seçimler ve seçim sonrasının hadiseleri ancak AKİS'te içyüzleriyle anlatılmaktadır ve anlatılacaktır.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Yıl: 12 Sayı 587 18 Eylül 1965 Cilt: XXXIII

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Allah benzetmesin!

Bir Bakan, memlekette karşısında vaziyet alınan bir cereyanın şahsen temsilcisi durumuna girmiş bulunuyor. Bundan beş yıl önce de Türkiyede böyle bir Bakan vardı ve bu, Dr. Namık Gedikti. Menderesin İçişleri Bakanı antidemokratik gidişi şahsında temsil ediyordu. Belki bu, bir haksızlıktı. Antidemokratik gidiş D.P. iktidarının felsefesi icabıydı ve Dr. Gedik bunun ancak fanatik, basiretsiz, ihtiyatsız ve katı bir tatbikçisiydi. Ama ne yaparsınız ki kütleler ve onların dinamik kuvvetleri, karşılarında elle tutulur, gözle görülür bir sembol bulmayı severler, bunu ararlar. Siyaset hayatında tecrübesi az, kendinin veya yakınlarının ihtirası fazla kimseler ise böyle bir role gönüllü talip olurlar. Dr. Gedik 1960'da o durumdaydı ki eğer Menderes ve Bayar onu değiştirselerdi 27 Mayısın, hiç olmazsa 27 Mayısta patlamayacağını söylemek hata sayılmayacaktır.

Bugünün Dr. Namık Gediği A.P. liderinin iş ve ideal arkadaşı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet Turguttur. Mehmet Turgut Dr. Namık Gediğe nazaran bambaşka bir konuda memleketin sağlam kuvvetleri için yıkılması mutlaka gereken ve zaten de mutlaka yıkılacak bir put olmuştur. Onun, yabancı petrol şirketlerinin avukatlığını yaptığı intibaını veren ilk demecinden bu yana -o demecinde, Petrol Kanununun mis gibi bir kanun olduğunu, değiştirilecek hiç bir tarafı bulunmadığını beyan eylemişti- bütün hareketleri, bütün sözleri, bütün davranışları ve bütün niyetleri kendisini umumî efkâr önünde feci şekilde damgalamıştır. Türkiyenin petrol ve diğer tabii kaynaklarını böylesine bir antipatinin ve şüphenin mihrakı haline gelmiş bir kimsenin tasarrufunda, hiç olmazsa kontrolunda bırakmak tarif edilmeyecek bir gaflettir. A.P. Genel Merkezi, hiç bir yerden ön seçime giremeyen bu kimseyi A.P.'yi en kuvvetli farzettiği Bursada liste başı yapmakla onun fikren de arkasında bulunduğunu memlekete ilân etmiştir.

Mehmet Turgut
Namık Gedik No: 2

Aslında bu, hakikatin ta kendisidir. Mehmet Turgut, A.P.'nin bugünkü idareci takımına hâkim olan "siyaset felsefesi"nin sadece bir sadık hizmetkârıdır. A.P.'nin, çoğunluk alır da iktidara gelirse yapmak istedikleri, Mehmet Turgutun bugün yapmaya çabaladıklarıdır. Mehmet Turgutun bugün karşı karşıya kaldığı tepki ve düştüğü perişan durum yarın bir A.P. iktidarının karşı karşıya kalacağı tepkinin ve düşeceği perişan durumun misalidir. Gençlik tarafından A.P.'li Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanına gönderilen Mobilli, Shelli, B.P.li avukat cübbesi bir A.P. iktidarı ihtimali gerçekleştiği takdirde A.P.'nin sebebiyet vereceği bütün huzursuzlukların da işaretidir.

Mehmet Turgutun A.P.'si Dr. Namık Gediğin D.P.'si olursa hiç kimse oturup başını dövmemelidir. 1965 Türkiyesinde seçmen bu gerçeği hatırından çıkarmayacaktır. Türkiyenin petrolü ve diğer tabii kaynakları hiç bir şekil ve halde Mehmet Turgutların tasarrufunda olmayacaktır. Bu, iki kere ikinin dört ettiği kadar basit bir gerçektir.

Dış Politika

Dışın içteki akisleri

Bugünlerde Türkiyeden coğrafya bakımından uzak bir beldede cereyan eden bir hadise, memlekette iki cereyanın bulunduğu gerçeğini tekrar ortaya koydu ve bunun işaretleri, ta Kabinenin içine kadar, hemen her yerde görüldü. Pakistan ile Hindistan arasında başlayan harp, bazı kimselere göre, amerikan istihbarat teşkilâtı C.I.A. ile amerikalı silâh fabrikatörlerinin kundakladıkları bir savaştır, bazı kimselere göre ise Kızıl Çinin Pakistanı kışkırtması ve cesaretlendirmesi ile patlak vermiştir. Yani bazı kimseler, her konuda olduğu gibi bu konuda da Amerikayı suçlu bulmakta, diğer başka kimseler ise, gene her konuda olduğu gibi bu konuda da komünist parmağı aramaktadırlar. Kabinede bu görüşlerin temsilciliklerini YTP'li İmar ve İskân Bakanı Recai İskenderoğlu ile AP'li Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil yaptılar. Bunun sonucu olarak da, tabii, ne kadar kripto varsa onların sütununda Recai İskenderoğlu bir kahraman olarak pohpohlandı, yeni yeni hareketlere itildi, ne kadar "Mobilci" varsa onlar da İhsan Sabri Çağlayangili alkışladılar.

Kabinede hadise, Başbakan meseleyi parti liderleriyle görüştükten hemen sonra yapılan toplantıda patlak verdi. Önce Başbakan yeni gelişmeleri ve İran Başbakanıyla, parti liderleriyle konuşmalarını anlattı, sonra Pakistana yardım konusunda Bakanlarının fikirlerini sordu. İlk, Hukuk Fakültesi

HAFTANIN İÇİNDEN

Bir Dış Olay ve Türkiye

Metin TOKER

Hindistan ile Pakistan arasında patlak veren harp Türkiyede geniş ilgi yaratmış bulunuyor. Bunda şaşılacak bir taraf yoktur. Hadise dünya çapında bir mesele olduğu gibi bizim Pakistanla mevcut özel ilişkilerimiz işi devlet ve hükümet seviyesinden almış, kütlelere indirmiştir. Kıbrıs dâvamızı sımsıkı tutmuş bulunan Pakistan, türk milletinin tamamının sempatisine maliktir. Bu dar anında civanmert ve kahraman pakistanlıların yardımına bütün imkânlarımızla koşmamız herkesin samimî arzusudur. Nitekim bu imkânlar en süratli şekilde seferber edilmiştir. Pakistanlılar Türkiyeyi, ilk patlama gününden itibaren yanlarında görmüşlerdir.

Türk milletinin hissi budur. Bunun yanında Türkiyenin, bu milletlerarası olayda oynayacak bir rolü vardır. Bu rolün meharetle, basiret ve itidalle oynanması lâzımdır. Bu itibarla serinkanlılıkla düşünmek, hadiseye doğru teşhis koymak başlıca şarttır.

Türkiye, dünyanın bütün barışsever devletleri gibi her şeyden çok Hint Yarımadasında ateşin kesilmesini arzulamaktadır. Bu, öyle görünüyor ki bizzat Pakistanın ve Hindistanın da samimî arzusudur. Pakistan, Hindistana nazaran asker ve malzeme sayısı bakımından güçsüzdür. Pakistanlılar, hintlilere karşı ananevî askerî meziyetleriyle dayanmaktadırlar. Fakat kuvvetli bir hint hücumunda başkentlerini bile korumaları kolay olmayacaktır. Hava üstünlüğü, uçak sanayii olmayan ülkeler için geçici bir avantajdır. Hava harbi silâh ister, malzeme ister, uçak ister. Bunların ikmali yapılmadığı takdirde, bir süre sonra havalarda savaş imkânsız hal alır. Zaten bugün dahi, konvansiyonel silâhların kullanıldığı bir harpte neticenin havadan alınmasına imkân yoktur. Her şeyin tekrar yere dönmesi, şartların icabıdır. O takdirde asker ve malzeme üstünlüğü hintlileri avantajlı duruma geçirecektir. Pakistanın, Hindistanla savaşmakta hiç bir istifadesi yoktur.

Hindistanın da, eğer Pakistanı zaptetmek, Pakistanı haritadan silmek gibi bir arzusu mevcutsa hayal ettiği muhakkaktır. Hint kuvvetleri, bütün üstünlüklerine rağmen, günlerdir Pakistana yürümemekte, beklemekte, küçük çatışmalarla yetinmektedirler. Bunun sebebi, kuvvetliden de kuvvetlinin bulunmasıdır. Hindistanın en geniş hudutları Çinle olanıdır. Hintliler, çinlilerin gerçek niyetleri ve tutumları hakkında bilgi sahibi olmak fırsatını bulmuşlardır ve ayılmışlardır. Nehrunun kendisi, hatalı teşhisinin memleketi nereye götürdüğünü farketmiştir. Bir geniş Pakistan - Hindistan savaşında Çinin ne zaman, hangi şarlarda müdahale edip parsayı toplayacağını kimse bilmemektedir. Ama parsanın Çin tarafından toplanacağında hiç bir şüphe yoktur. Çin, bu ilk anda Pakistanın yanındadır. Çinin şimdiki hedefinin Hindistan olduğu Yeni Delhide meçhul değildir. Ondan dolayıdır ki Hindistan da Hint Yarımadasında ateşin kesilmesinde büyük menfaat görmektedir ve bunu istemektedir.

O halde ,ateş niçin devam ediyor?

Ateşin devam etmesinin sebebi, her şey gösteriyor ki, bu ateşin çıkmasının sebebidir. Pakistan gayet haklı olarak, Keşmir ihtilâfının bu vesileyle bir hal yoluna sokulmasını ateş kesmenin şartı yapmıştır. Bunun üzerine Hindistan da mukabil şartlar ileri sürmeyi bir haysiyet meselesi addetmiştir ve böylece bir "manevî tatmin" unsuru meseleye karışmıştır. Bu unsurun milletlerarası olaylarda akıl ve mantık yolunu ne kadar kapadığı herkesin mâlûmudur. Türkiyenin, İranın ve bizim Pakistana yakın olduğumuz derecede Hindistana yakın olan Mısır, Yugoslavya gibi devletlerin rolleri burada belirmektedir. Pakistana ve Hindistana, ateş kesmeleri için "mânevî tatmin" unsurunu da göz önünde tutan bir formül teklif emek lâzımdır. "Kayıtsız ve şartsız ateş kesme"nin böyle bir özelliği olacağı hayal edilmemelidir. Buna mukabil Türkiye "Başta Keşmir olmak üzere iki memleket arasındaki bütün ihtilâflı meselelerin halli için derhal müzakere masasına oturulması şartıyla ateşin kesilmesi"ni teklif ederse bunu kabul etmek hiç kimsenin haysiyetini zedelemeyecektir.

Bugün tecavüzün kimden geldiğini riyazî katiyetle belirtmek kolay değildir. Tecavüz, bardağı taşıran son damla olmuş olabilir. Bu kadar uzun mazisi bulunan ihtilâflarda bir patlama olduğu zaman o anın haklısını ve haksızını aramak insanı hiç bir yere götürmez. Keşmir meselesinde, savundukları tezler ve aldıkları tutum dolayısıyla Pakistan Hindistana nazaran çok daha mutedil, yumuşakbaşlı olmuş, daima Hindistan, kuvvet üstünlüğüne güvenerek hal çarelerini elinin tersiyle itmiştir. Hindistanın, Nehrudan sonra aynı meharette bir ele teslim edilemediği de son hadiselerde anlaşılmıştır. Çok kimsenin inancı, eğer Hindistanın başında Nehru bulunsaydı, onun vakaları bugünkü noktaya getirmeyeceğidir. Nehru Keşmir işinde hep mızıkçılık etmiş, sonucu belli yollara sapmayı daima reddetmiştir ama Pakistanla bir savaşın mahzurlarını göz önünden ayırmamıştır. Hindistanın yeni liderleri bu inceliği gösterememişler ve kendilerini bir talihsiz harbin içine atmışlardır.

Konuşmak savaşmaktan her zaman iyidir. Pakistanın ve Hindistanın dostları bu iki büyük memleketi bir an önce ateş kesmeye ve masa başına oturmaya ikna edebilirlerse sadece Hint Yarımadası değil, bütün Asya kıtası, hattâ dünya tehlikeli ihtilatlardan masun kalacaktır. Çin unsuruna bel bağlamak Hindistana pahalıya malolmuştur. Bu unsurun tehlikesini farketmesi için Pakistanın aynı bedeli ödememesi türk milletinin en samimî temennisidir. İranın da bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Milletlerarası meselelerde ciddi ve kıymetli bir siyaset adamı vasıflarına sahip Şehinşah, tıpkı türk liderleri gibi bu istikamette gayret sarfetmektedir.

Bu, biraz da tecrübe meselesidir. Türkiye ile İran, çok kuvvetli bir komşuyla geçinmek konusunda, Pakistana nazaran, asırlarca fazla bir melekeye sahiptirler.

ni bitirmediği halde kendisine Türk Gençliği tarafından avukat -yabancı petrol şirketlerinin avukatı- pâyesi verilen Mehmet Turgut konuştu. Onu, Recai İskenderoğlu takip etti.

YTP'li İmar ve İskân Bakanı uzun ve hararetli konuşmasında, hint saldırısında Amerikanın parmağının bulunduğunu, amerikan harp sanayicilerinin durumunu kurtarmak için bir savaşa meydan verildiğini belirtti ve şöyle dedi:

"— Pakistanın talep ettiği yardımları yerine getirmeliyiz. Ben şahsen, Pakistana yapılacak jet uçağı yardımının, Amerikanın askerî ve ekonomik politikasının stratejisi yönünde büyük bir tesir yapacağı kanaatinde değilim. Amerika, geri kalmış memleketimize yardım yapmağa kararlıysa, zaten bizim Pakistana yapacağımız yardımı kaale almaz.

Amerikan Hükümeti, isteseydi, Hindistanı durdurabilirdi. Meselâ bizi Kıbrıs meselesinde durdurduğu gibi... Bu bakımdan, bizim Pakistana istenilen yardımı yapmamız gereklidir. Rusya da, Amerika da istiyor ki geri kalmış memleketler çarpışsınlar. Bu da, sömürgeciliğin tipik bir örneğidir. Amerikaya artık, yeter demeliyiz!"

İskenderoğlunun bu sözleri ve açıktan aldığı vaziyet, Amerikanın koruyucusu AP'li Bakanların tepkisiyle karşılaştı. Nitekim, İskenderoğlunun konuşmasından sonra, AP'li Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tehevvürle yerinden fırladı ve söz istedi. İskenderoğlunun sözlerine cevap veren AP'li Bakan, Amerikayı açıktan açığa karşımıza alamıyacağımızı, Amerikaya "artık yeter" dememizin bir çılgınlık olacağını söyledi ve:

"— Bu çarpışmada Amerikanın değil, Kızıl Çinin tahriki vardır. Amerikaya sempatimizi göstermeliyiz" dedi.

AP'li diğer Bakanların yaptığı konuşmalarda Pakistana yapılacak yardım bir köşeye itildi, mesele, Amerikaya gösterilecek sempati veya antipatinin dozunu tâyin etme halini aldı.

Başbakan Yardımcısı AP'li Süleyman Demirelin yaptığı konuşma ilgi çekici oldu. Demirel de, meselede Amerikanın antipatisini veya sempatisini kazanmanın önemi olduğunu ileri sürdü:

"— Buna bigâne kalamayız" dedi.

Demirel, Pakistanın talep ettiği yardım ölçüsünün aradaki anlaşmalar açısından incelenmesi gerektiğini iddia ediyor, jet uçağı yardımının Parlâmento yetkisi içinde bulunduğunu, bu itibarla, İskenderoğlunun Pakistana jet uçağı ile bir de birlik gönderilmesi yolundaki teklifine katılamıyacağını söylüyordu.

Bakanların konuşmalarından sonra, Pakistana jet uçağı gönderilemeyeceği yolundaki görüş benimsendi ve aynı gün öğleden sonra toplanılmak üzere dağılındı.

Kapı önü sohbetleri

Ancak, Bakanlar Kurulundaki tartışma, toplantıdan sonra da devam etti ve umumî efkâra o zaman intikal etti. İskenderoğlunun, toplantıdan ayrılırken, Başbakanlığın merdivenlerinde, gazetecilerin, yapılacak yardımla ilgili sorusuna verdiği cevap ilgi çekicidir. İskenderoğlu, Amerikanın devletleri bir eşya gözü ile görmesinden yakınıyor ve "Hangi taşı kaldırsanız altından Amerika çıkıyor" diyordu.

Gazeteciler, Çalışma Bakanı ve Hükümet Sözcüsü İhsan Sabri Çağlayangile İskenderoğlunun sözlerini naklettiler ve bu sözlere bir diyeceği olup olmadığını sordular. Çağlayangil:

"— Ben de, her taşın altından bir Komünist Çin çıkıyor, derim" cevabını verdi.

Aynı gün İskenderoğlu, Çağlayangilin sözleriyle ilgili olarak bir AKİS muhabirine şöyle dedi:

"— Dost Pakistanın haklarına müteveccih tecavüz nereden gelirse gelsin, bunun altında özel maksatlar taşıyan hangi devlet bulunursa bulun-

Türk — İran heyetleri Pakistan konusunda görüşüyorlar
Dostlar dost için konuşuyorlar

sun, insanları seven, inanç sahibi bir kişi olarak, onun karşısındayım. Meseleyi Amerika ve Komünist Çin münasebetine bağlayan zihniyeti mânalandırıp değerlendiremedim. Müttefikimiz Amerikanın, haklı Kıbrıs dâvasındaki tutumunu ise ben henüz unutamadım."

Böylece, Hint Yarımadasında hintlilerle pakistanlıların kapışmış olması bizde proamerikenlerle antiamerikenleri bir defa daha boğaz boğaza getirdi.

Ama, Allahtan, temasları Ürgüplünün idare etmesi ve bunlara İnönünün de fiilen ve kuvvetle katılması -İnönü, talepleri üzerine, Pakistan ve Hindistan Büyük Elçilerini evinde, ayrı ayrı kabul etti, kendisine Pakistan Devlet Başkanı Eyüp Han adına sonra Pakistan Büyük Elçisi bir de mesaj ulaştırdı- meselenin bir dış hadise olduğu gerçeğini tamamiyle unutturmadı.

Önce bir tereddüt

Hindistanla Pakistan arasında patlak veren hadise türk umumî efkârında derhal Pakistan lehinde bir hava yarattı. Tabiî, Hükümet de bu havaya bigâne kalacak değildi. Zaten aslında, Hükümet de Kıbrıs işinde Pakistanın aldığı vaziyeti unutmamıştı ve bunun minnettarlığı içindeydi. Ama, Pakistana yakınlığımızı nasıl, hangi ölçüler içinde belirtmeliydik?

Daha hadisenin ilk patlak verdiği anda, Pakistanın Ankaradaki Büyük Elçisi Rabb, dost ve müttefik bir memleketin temsilcisi olmanın da verdiği kolaylıklardan faydalanarak -Hindistan Büyük Elçisi Mehta'nın işi çok daha zor oldu- Başbakanla ve Dışişleri Bakanıyla görüştü, onlara Pakistanın yardım talebini iletti. O sırada istenilen yardım manevî bir destekti. Türkiye "Hindistanın tecavüzü"nü takbih etmeliydi ve İranla birlik olup Hindistana derhal ateş kesmesini bildirmeliydi. Aksi halde, Türkiyenin ve İranın "kendilerine düşen görev"i yapacakları ihtar olunmalıydı. Malzeme, jet uçağı, gönüllü pilot talepleri daha sonra geldi.

Ürgüplü Pakistan Büyük Elçisine, Çarşamba günü bir bildiri yayınlayacağını bildirdi. Bu bildiri, söylenilen vakitte yayınlandı. Onu, Muhalefet Lideri İsmet İnönünün demeci takip etti. Başbakan ve Muhalefet Lideri aynı paralel üzerindeydiler. Hindistanın tecavüzü takbih olunuyordu. Türkiye Pakistanın yanındaydı. Pakistan dâvada haklıydı. İsmet İnönü:

"— Türk Hükümeti, böyle haksız bir muamelenin nihayet bulması için bütün kudretini sarfetmelidir. Pakistanın bütün ıstırabına iştirak ediyoruz. Bu ihtilâfın halledilmesi için her türlü gayreti sarfedeceğiz. Pakistanın uğrayacağı felâketin acısını her türk ailesi hissedecektir" diyordu.

Başbakan ertesi sabah bütün parti liderlerini toplantıya çağırdı. Toplantıya liderler, partilerinin ileri gelen yöneticileriyle birlikte katıldılar. Ürgüplü, çarpışmanın gelişme safhaları hakkında bilgi verdikten sonra Ankaraya gelen İran Başbakanı ile yapılan görüşmeleri anlattı. Bundan sonra liderler söz alarak, partilerinin görüşlerini bildirdiler. Türkeşin, Türkiyenin arabuluculuk yapması yolundaki teklifi içine alan muhtırası tartışıldı, fakat benimsenmedi. Bölükbaşı, Pakistanın yardım taleplerinin yerine getirilmesini, Hükümetin bu konuda acele karar almasını istiyordu. Demirel ile Alican ise, NATO savunmasında kullanılacak jet uçaklarının Pakistana yardım olarak verilemeyeceğini, Amerikanın da buna rıza göstermeyeceğini ileri sürdüler. Nitekim İran Hükümeti, Pakistanın jet uçağı isteğini Amerikan Hükümetine bildirmiş, fakat kocaman bir "red" cevabı almıştı. Bizim için de Amerikanın aynı cevabı vereceği âşikârdı.

Kulağa Küpe...

Türkçe kitabından parçalar

Müvekkilini başarıyla astırdıktan sonra onun siyasi kefenini kendisine siyaset basamağı yapan "nevzuhur"lardan biri ilân ediyor:

"Bizim iktidarımızın şafağı sökmüştür".

Ayol, ona türkçede "şafak söktü" değil, "şafak attı" derler.

Suat Hayri Ürgüplü
Arabulucu

İranlı misafirle başbaşa

Bu görüşmelerin ve Hükümette esen havanın ne istikamette olduğu o günlerde Dışişleri Bakanlığının akıllı Genel Sekreteri Halûk Bayülken tarafından gazetecilere çıtlatıldı. Gazeteciler orta boylu, saçları itina ile arkaya taranmış, kalın bıyıklı, şık giyimli diplomatı Başbakanlığın merdivenlerinde yakaladılar. Soruları Keşmir, dolayısıyla Pakistanla ilgiliydi: Pakistan Hükümeti, hint saldırılarına karşı Türkiyeden yardım istiyordu. Acaba, CENTO anlaşması uyarınca Pakistana yardım yapılacak mıydı?

Gazetecilerin ısrarlı soruları karşısında diplomat, kararı Hükümetin verebileceğini ifade etti ve sadece şöyle dedi:

"— Dikkatinizi çekerim; Kıbrıs fâciasının başlangıcı olan Aralık ayında rumlar katliâma giriştiklerinde, en yakın dost ülkeden ancak 15 gün sonra manevî bir destek görebildik. Onun için, biraz sabırlı olun! Bakalım durum ne gösterecek? Yalnız şunu söyleyebilirim: Pakistan dost bir ülkedir. Yazılarınızda buna göre yorum yapabilirsiniz."

Bu, yardım konusunda, mevcut bütün iyiniyete rağmen Türkiyenin içinde bulunduğu müşkül durumun bir ifadesiydi. Ama bir kişi daha bizim vaziyetimizdeydi: İran Şahı. Ankarada yapılan bütün demarşlar İranda da yapılmıştı. İran da, bütün imkânlarıyla

T.M.T.F. temsilcileri pakistanlılara çelenk veriyorlar
Türk gençliğinden Pakistan milletine

Pakistanın yardımına koşmak arzusundaydı. Bu imkânlar neydi? Bunların tayini bir mesele oluyordu. Türkiye de, İran da jet uçaklara sahipti. Fakat bunlar başka maksatlarla Amerika tarafından kendilerine verilmişti. Bunlar yardımdı ve hedefleri belirliydi .Yardımdan yardım yapılamayacaktı. Buna mukabil Türkiyede hafif silâhlar ve mühimmat imâl ediliyordu. İranda jet benzini vardı. Bunlar bizim malımızdı. Bunları derhal Pakistana teklif ettik. Pakistan kabul etti.

İran Şahı, İranın Türkiyeyle birlikte, ortak karar alması gerektiğine inandığı için Başbakanını derhal Türkiyeye gönderdi. Bundan önce Ankarada İran Büyük Elçiliği Müsteşarı olarak bulunan Abbas Hoveyda bu defa Başbakan olarak karşılandı, ağırlandı. Hoveyda, Şahın endişelerini söyledi. Türkiyede Ürgüplünün endişeleri de buydu.

İran Başbakanı, gazetecilerin, Pakistanın yardım talebinin kabul edilip edilmeyeceği yolundaki bir sorusuna şu cevabı verdi:

"— Bunu, Türkiye ile müzakerelerden sonra söyleyebilirim. Ankarada bu meseleleri görüşmeğe geldim."

İran Başbakanı Hoveyda, beraberindeki heyetle birlikte aynı gün, önce Dışişleri Bakanı Hasan Işık, sonra da Başbakan Ürgüplü ile görüştü, akşam da Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından kabul edildi. Görüşmelerde, Hindistanın Pakistana karşı giriştiği askerî harekâtın gelişmeleri ve dünya devletleri üzerindeki etkileri gözden geçirildi, Pakistanın Türkiye ve İrandan ne gibi taleplerde bulunduğu, bunların ne şekilde karşılanabileceği konuşuldu. Neticede Pakistana yapılacak yardımın iki memleketin de kendi millî kaynaklarının imkânları oranında olması zarureti üzerinde duruldu. Aynı gün, Türk ve Pakistan Hükümetleri arasındaki bir ticaret anlaşmasına göre, Pakistana silâh ve cephane gönderildi.

Acele ziyaret

İşte, bütün bu gelişmelerden sonradır ki bu haftanın başında Pazartesiyi Salıya bağlayan gece Türk Hava Kuvvetlerine ait bir askerî uçakla İstanbula giden Dışişleri Bakanı Hasan Işık, Yeşilköy Havaalanında gazetecilere:

"— Dost ülkeler arasında dayanışma şarttır. Müşkül durumlarda ise bu, bir zaruret olur. Bu icabı yerine getirmek üzere, İran Başbakanı ile birlikte Pakistana gidiyorum. Pakistan ile Hindistan arasındaki elim olaylar muhakkak ve süratle son bulmalıdır. Türkiye, her halükârda, üzerine düşen görevi yerine getirmeğe hazırdır" dedi.

Tahrana mütevecciben yola çıkan Hasan Işığın yanında Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken, İkinci Daire Genel Müdürü Bedi! Karaburçak ve Özel Kalem Müdürü Nazmi Akıman bulunuyordu.

Dışişleri Bakanı Işığı apartopar İstanbula, oradan da, Pakistana geçmek üzere, Tahrana koşturan sebep, İran Şahı Rıza Pehleviden Ürgüplüye gelen ve kendisini İran Başbakanı Hoveydanın başkanlığındaki heyetle Pakistana gitmek üzere Tahrana çağıran mesajdır. Haftanın başındaki Pazar günü Ürgüplüye ulaşan mesaj neticesi Başkent, geceyi yoğun bir çalışma içinde geçirdi. Neticede, seçimler arefesinde Ürgüplünün memleketten ayrılması imkânsız görülerek Dışişleri Bakanı Hasan Işığın Tahrana gitmesi kararlaştırıldı. Ürgüplünün Eyüp Hana gönderdiği mesajda ise Dışişleri Bakanı Hasan Işığın "her konuyu tam yetki" ile görüşmeye mezun ve Türkiyenin maddi - manevî her türlü desteğe hazır olduğu" bildirildi.

Seçimler

A.P.

(Kapaktaki Partiler)

AP Genel Sekreteri Orhan Süersan:
"— 240 milletvekili çıkaracağız!"
dedi.

Sonra, "Seçimlerde Adalet Partisi" adlı broşürü göstererek tahmininin gerekçesini açıkladı:

"— Biz hesabını yaptık. Millî bakiyesiz 215 milletvekili çıkaracağız. 25 milletvekili de millî bakiyeden alırsak, nihai rakam 240 oluyor."

Köşedeki koltukta uyumakta olan Ercüment Basa, seçim rakamlarını duyunca ayağa fırladı, Süersana:

"— Ben sizin tahmininize katılmıyorum! Benim hesabım 247'dir" dedi.

Ercüment Basanın müdahalesini ilk anda biçimsiz bir itiraz zanneden Süersan, 247 rakamını duyunca rahatladı ve arkasına yaslandı.

Bugünlerde AP'lilerin yaptıkları budur. İktidara gelebilmeleri için kazanmaları gerekli olan 226 milletvekilliğini çok geride bırakan rakamları, sözde rahat ve tabiî edalar takınarak, tahmin diye ifade etmektedirler. Bu arada, eğer aralarında bir yabancı varsa, suni münakaşalar açmakta, "247 çıkarırız!", "Hayır efendim, mutlaka 250 alacağız" diye eğlenceli sahneler yaratmaktadırlar. Tahminlerini dayandırdıkları noktalar ise, milletin kararlı olduğu, memlekette yine 1950 havasının estiği gibi, havada kalan hükümlerdir. Ancak şu var ki, AP'liler bu propagandalarında, en irilerinden en ufaklarına kadar ağız ve söz birliği sağlamayı becermişlerdir. Bütün AP'lilerin seçim tahminleri aşağı yukarı aynıdır: Kendileri 240'ın üzerinde, CHP 150'nin altında, TİP 2-3 civarında, bütün küçük partiler toplam

olarak 50 kadar milletvekili çıkaracalardır. Partililerin davranışları bu propagandaya paralel hale getirilmiştir. Sloganlarının en tesirlisi ise, onlarca, "AP'de birleşiniz" şeklinde olanıdır. Bu propagandaya nazaran, memleket meselelerinin koalisyon hükümeti ile halledilemiyeceği artık belli olmuştur. Hükümeti tek bir partinin kurması zorunludur. Bu hükümet, AP hükümeti olmalıdır!.

Tencerenin kapağı

Bu propagandanın tamamlayıcısı ise, "İktidara gelirsek neler olacak, neler!" anlamını taşıyan ve artık îma sınırını çoktan aşmış bulunan davranışlardır. Meselâ "kır at"ın sembol olarak kabul edilmesi, aday listelerinin ilk sıralarının 1960 öncesi simalarla doldurulması, 27 Mayısın getirdiği yeniliklere yöneltilen ısrarlı saldırılar, partizanca tayin eğilimi hep bu davranışlardandır. Hatta, bu yolda o kadar hızlanmışlardır ki, 27 Mayıs Anayasasını değiştireceklerini ve böylece, tamamen D.P. devrini geri getireceklerini dahi ifade etmeye başlamışlardır.

A.P. Başkanlık Divanı üyesi Dr. Vedat Ali Özkan, haftanın başında, bir AKİS muhabirinin:

"— Anayasayı değiştirmek niyetinde misiniz?" sorusuna imalı bir gülümseme ile şu cevabı vermiştir:

"— Oraya hiç dokunmak istemiyoruz."

Ancak, Özkanın dokunmak istemediği bu konu, AP'li basının çoktanberi üzerinde durduğu, bellibaşlı konulardan biridir. Meselâ Son Havadiste Orhan Seyfi Orhon şöyle demektedir:

"Bizim eski Mecellemiz bile islâm hukukunda zamanın değişmesi ile hükümlerin değişeceğini kabul ediyor. Üzerinde fazla durmaya hacet yok, bizzat 27 Mayıs Anayasası kendisinin nasıl değişeceğini anlatıyor.."

İşte, AP'nin, iktidarı almak için dağıttığı vaad budur: Zamanı değiştirmek! Gönlünde yatan arzu, saatleri ve takvimleri 26 Mayıs Perşembe 1960'a kadar geri almak ve o zamanı tekrar

Ölçü

İsmet İnönü

Türkiyenin, türk toplumunun menfaatine çalışan siyaset adamları ve siyasi teşekküllerle bunun aksi karaktere sahip siyaset adamlarını ve siyasi teşekkülleri tanımak için yanılmayan bir ölçü mevcuttur. Kim, yabancı devletlerin temsilcileri, bizim büyük iş adamlarımız ve memleketteki yabancı sermaye çevrelerinin üçü tarafından da tutuluyor, arzulanıyor, işbaşına getirilmek isteniliyorsa onun Türkiye, türk toplumu lehinde çalışmadığına kalıp kolaylıkla basılabilir. Bu kimse veya bu teşekkül vatan haini olmayabilir. Belki bu karakter onun hıyaneti değil de gafleti veya dalâleti yüzündendir. Ama gerçek ortadadır: Bu üç baskı grupunun üçü tarafından da desteklenen bir kimse ve bir siyasi teşekkül bize yaramaz.

Bugün, türk vatandaşı etrafına bakmalıdır ve bazı hususlara mim koymalıdır. Büyük devlet temsilcilerinin İsmet Paşaya allerjileri vardır. Sadece bugün mü? Türkiyenin çok müşkül olmayan her anında İsmet Paşa büyük devletlerin temsilcilerinin sempatisini çekmemiştir. Büyük devletlerin temsilcileri ona tahammül etmişlerdir. Onu, mecburen kabul etmişlerdir. Bir güç anı Türkiyenin geçirmesi için onunla adeta bir mütareke yapmışlardır. Ama daima, Türkiyenin bir başka tip idareci elinde olmasını arzulamışlardır.

İstanbulun bir belirli çevresi içindeyseniz -büyük iş çevresi, zenginlerderhal görürsünüz ki etrafınızdakilerin yüzde doksanı C.H.P.'ye karşıdır. C.H.P.'nin iktidara gelmesini istememektedirler. C.H.P.'nin icraatını tutmamaktadırlar, C.H.P. idaresini kendi menfaatlerine uygun bulmamaktadırlar. İsmet Paşaya saygıları vardır. İsmet Paşayı takdir etmektedirler. Hattâ İsmet Paşayı sevenleri mevcuttur. Ama ailevi veya hususi, bazen maziye dayanan bağlantıları, sebepleri yoksa bunlar seçimlerde C.H P.'ye oy vermeyecek'erdir.

Yabancı büyük petrol şirketlerinden dışardaki sermaye çevrelerine, bu çeşit hiç kimse İsmet Paşayı istememektedir, C.H.P.'yi tutmamaktadır. Bir C.H.P.'li Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mobil için kâbustur. Hattâ Coca-Cola C.H.P.'li bir Maliye Bakanını arzulamaz. Bunlar işlerini İsmet Paşayla, C.H.P. iktidarıyla kolay yürütemeyeceklerinden emindirler. Tecrübeleri ortadadır, teşhisleri ortadadır, hattâ şahıslar ve müesseseler hakkında tuttukları dikkatli dosyalar ortadadır.

Süleyman Demirel

Seçimlere giden Türkiyede bu üç grup İsmet Paşanın ve C.H.P.'nin karşısında yerini almıştır. Bunlar kimin ve hangi siyasi teşekkü'ün yanındadırlar, bunu söylemeye her halde lüzum bile yoktur

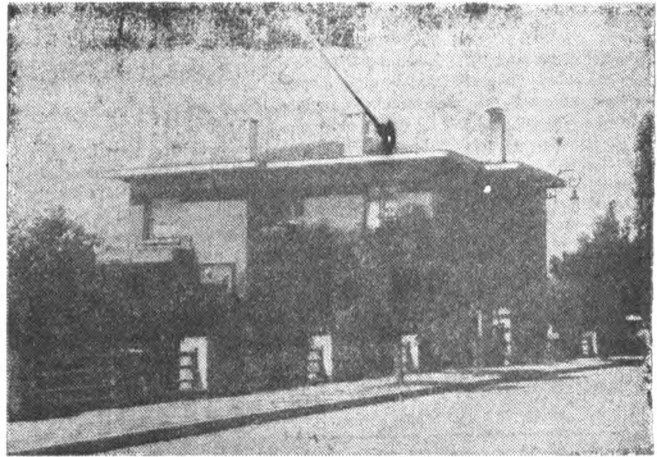
yaşamaya başlamaktır. Müebbet mahkûm Celâl Bayar, seçimlere bir ay kala, İstanbulda gittiği klüp ve diğer umumî yerlerde bir avuç taraftarı tarafından bir cumhurbaşkanı gibi karşılanmaktadır.

Eskilerin idaresinde eskiye doğru

Zaten AP, bir görünüşte Bayar ve onun kadrosu tarafından idare edilmektedir. Çiftehavuzlarda Hazırcevap sokak 10 numarada, kızının evinde oturan bu eski komitacı, bu partinin başına, ahde vefa gösterecek, mûti bir kişiliğe sahip olduğu için yerleştirilen Süleyman Demirel ile devamlı irtibat kurmuştur. Nilüfer Gürsoy, Ahmet Dallı ve Tekin Erer bu irtibatı sağlıyan kuryeler durumundadırlar. İş çevrelerinin gözde adamı olan ve kendisine 1965 sonrası için AP'nin Maliye Bakanı gözüyle bakılan Ahmet Dallı, Demirel ve Bayar ile iş çevreleri arasındaki ilişkileri de başarıyla düzenlemektedir.

AP'liler tarafından "Baba" diye isimlendirilen ve perde arkasından bu partiyi şahsi kompleksleri istikametine sevke çalışan Bayar, sevdiği keyifli hayatı da devam ettirmektedir. Bazen Moda Deniz Klübüne veya Çiftehavuzlardaki Büyük Klübe gitmekte, ayrıca AP Genel İdare Kurulu üyeleri zaman zaman kotra gezintileri tertipliyerek kendisini gezdirmektedirler. Tabiî bu gezintilerde zevk ve sefanın yanında siyasete de bol bol yer verilmektedir. Bayarı eski DP ricali ziyaret etmektedir. Eski DP'lilerden Mustafa Zeren ve Medeni Berk, Hazırcevap sokaktaki eve sık sık gelenler arasındadırlar.

Bayarın yâveri durumunda olan, Zeki Rıza Sporeldir. Buna mukabil, Yassıadada "dâvaya ihanet edenler"e Bayar katiyen yüz vermemektedir. Bunlar Şemi Ergin, Esat Budakoğlu, Ethem Menderes, Mithat Perin gibi kimselerdir. Geçenlerde bir akşam Büyük Klüpteki bir yemekte masada bulunan bazı şahıslar: Ali Esat Birol, Zeki Rıza Sporel, Tekin Erer, v.s.- Celâl Bayar siyasî istikbali nasıl gördüğünü de anlatmış ve herkesin ağzına bir karış bal sürmüştür. Bayar, elini öpmesi ve her dediğini yapması, kendisine "Süleyman!" diye hitap ettirmesi suretiyle Gürselin itimadını kazanmış olan Demirelden memnundur ve onun "dâva"ya iyi hizmet ettiği kanaatindedir. Ancak Demirelin, Gürsel tarafından AP'ye sokturulmuş Celâl Alkoç tipi eski generallere aday listelerinde hiç yer vermeyip bunları "eski hanedan" mensuplarıyla doldurması Çankayanın kulağına kar suyu kaçırmıştır.

Celâl Bayarın Çiftehavuzlardaki evi

Yeni karargâh!

Gerçekten de AP'nin perde arkasında rol oynayanlar sadece eski DP lilerden ibaret değildir. Çok çevre, bu partinin seçim şansı yüzünden özel ve ilginç hesaplara girmekte, AP ile irtibat kurmaya uğraşmaktadır. Çankaya tepelerinde de böyle hesaplar yapıldığı ifade edilmektedir. Demirelle yakınlığı bilinen bir müteahhidin Mithatpaşa caddesindeki yazıhanesini sık sık ziyaret edenler arasında Nâsır Zeytinoğlunun bulunuşu ilgi çekicidir. Hattâ, AP'yi daha sevimli bir hale getirebilecek bir fikrin bu temaslarla olgunlaştırıldığı ve bazı emekli generallerin toptan AP'ye girip ön seçimlere katılmalarının bu hesapla ilgili olduğu söylenmektedir. Ancak ön seçimlerde ve AP Genel Merkez kontenjanlarının kullanılışında emekli generallere iltifat edilmemiş ve böylece AP'yi zinde kuvvetlere sevimli gösterme ve muhayyel bir iktidarı rahatça teslim edebilme hesapları boşa çıkmıştır. Bu karışık oyunlar içinde tuşa gelenler arasında emekli General İzzet Aksalur da vardır. Ancak listenin kuyruğuna düşünce, Aksalurun ayağı yere değmiştir.

Mitolojik bir mahlûk

1961'de Gümüşpala tarafından kurulan AP, onun ölümü üzerine, Saadettin Bilgiçin kısa bir Genel Başkan Vekilliğinden sonra Demirelin eline teslim edilmiştir. AP'nin Demirele hangi kuvvetlerin yardımı ile teslim edildiği, meşhur kongrede iş çevrelerinin gösterdikleri büyük cömertlikle ortaya çıkmıştır. Bu büyük ilgi, seçimlere yaklaşıldıkça artarak devam etmektedir.

Genel Başkan Yardımcısı Talât Asal "Biz sınıf partisi değiliz!" diye gırtlak patlatadursun, tüccar sınıfı bu partiden fazlasıyla memnundur. Rizeli zengin Ercüment Basa, AP'ye duyduğu ilginin çapını:

"— Sadece ben, Teşkilâtın teksir makinesi, sandalye, daktilo gibi ihtiyaçları için 25 bin lira harcadım" sözleriyle ve övünerek belirtmekte, bunun sebebini de şöyle izah etmektedir:

"— Gaye seçilmek filân değil, yeter ki AP iktidara gelsin.."

İstanbuldaki iş çevrelerinin AP iktidarını koalisyona tercih ettiklerini, AP'liler çalım satarak söylemektedirler. Bunun sebebi açıktır: AP, programı ve sonradan bu programı açıklamak için kabul edilen metinle ekonomik görüşlerini tamamen piyasa düzenine ve özel sektöre dayamıştır. Devlete sadece özel teşebbüsün gücünü aşan bazı kilit endüstriyi bırakan bu ekonomik görüş, vergi politikası ile özel sektörün âzami şekilde korunmasını ve özel sektör faaliyetlerinin âzami hadde çıkarılmasını öngörmektedir.

AP, içinde derde devadan gayri her şey bulunan bir dükkâna benzemektedir. AP'nin amacı, belli bir görüşle bir şey yapmak değil, her türlü görüş ve vasıtadan yararlanarak iktidara gelebilmektir. Bu yolda elde e-

dilmesi gereken iki güç vardır: Oy ve Para!.. Paranın elde edilmesi için yerli ve yabancı özel sektöre şirin görünmenin bütün tedbirleri gerek parti gö rüşlerine verilen şekil ve gerekse hükümet icraatında yapılanlarla alınmıştır. Mehmet Turgutun yabancı sermaye için verdiği tavizler, Süleyman Demirelin yerli ve yabancı özel sermayeyi desteklemek için yaptıkları apaçık ortadadır. AP'liler, kendilerini iktidara götürecek diğer büyük güç olarak gördükleri "Oy"u elde etmek için de, varlıksız ve cahil vatandaş kitlelerine her türlü vaadde bulunmak ve en akla gelmez tavizleri vermek yolunu tutmuşlardır. Din istismarı ve bunun yanında geniş bir yalan kampanyası. "oy için" girişilen çalışmanın belkemiğini teşkil etmektedir.

AP'nin bugüne kadarki tutumu ve şu andaki gayreti, fakir halk kitlelerinin menfaatleri ile varlıklı azınlığın menfaatleri arasında bir uyum sağlıyabilmekten uzaktır. Aslında. "Tüccarlar Klübü" haline gelmiş olan bir siyasi teşekkül, oyunu aldığı fakir kitlelere, onların uyanmaya başladıkları şu devrede câzip görünmek zorundadır. Bunun için de AP, sosyal adalete, sosyal güvenliğe inanmış görünmeye uğraşmaktadır. Sloganları ile "herkese iş, herkese refah" vereceğini, "çileye paydos" diyeceğini, köylüye hizmet edeceğini ve ekmek sağlıyacağını söyleyen AP, bir yandan da vergilerin azaltılacağını tekrarlamaktadır. Bugünkünden çok daha büyük gelir kaynakları isteyen bu vaadlerin, vergiler ve dolayısile gelirler azalınca nasıl gerçekleştirileceği cevapsız kalan birçok sorudan biridir.

AP'nin iktidardaki tutumu ile programı incelenecek olursa, her konuda çelişme örnekleriyle karşılaşılacaktır. Meselâ işçiye zam, iş adamına taviz; köylüye vaad, toprak reformuna karşı durarak büyük çiftçi ile işbirliği yapmak... Bunlar ilginç çelişmelerden sadece birkaçıdır. Çelişmeler yığını halindeki bu tutum ve davranışın hangi ekonomik sistemle ve nasıl bir sosyal politika ile gerçekleştirileceği ise meçhuldür. Bu tersliklerle bir sistem meydana getirilebilse -ki mümkün değildirbu, herhalde mitolojideki yarı insan, yarı hayvan mahlûklara benzeyecektir.

Değirmenin suyu

Bu terslikleri örtbas etmek için elinden geleni yapan, foyasını ortaya dökecek her tenkide komünist damgasını vuran AP, aslında, 1965 seçimlerinde son kozunu oynamaktadır. Türkiyede 27 Mayıs sonrasında süratle uyanan kitleler, bu partinin karşısında kurulan cephenin yardımıyla çok yakın zamanda işin içyüzünü anlıyacaklardır. Mânasız YTP ve minik MP sayılmazsa, AP, Türkiyede oportünist bir kitle partisi olarak devam etmek isteyen son partidir. Vedat Ali Özkan, "Kitle partisi olarak kalma çabası içindeyiz" diyerek bunu dile getirmiştir. Ancak AP içinde de, otobüsün kaçacağını hissedenler vardır.

Meselâ bunlardan Muş milletvekili Sami Öztürk, AKİS'çiye şöyle dedi:

"— Artık anlaşıldı ki, Türkiyede partiler fikir partisi olmak yolundalar. AP bu konuda çok geç kaldı. Seçimlerden sonra, dayandığı kitleye uygun bir fikriyata erişemezse, silinir.."

Sami Öztürk, AP'nin seçimlerde 226'yı geçse bile, gayrimütecanis tutumu ve kadrosu sebebiyle iktidarı da alamıyacağı fikrindedir. Bunu şöyle izah etmektedir:

"— Seçim sonrası gerginliği içinde, Parlâmentoya yeni gelmiş fikirsizlerden en az 20-25 AP'li, en ufak bir tehlike görünce istifa edip başka partiye geçecektir. Bu yüzden AP, 260 milletvekili getirmedikçe iktidarı alamaz... Meselâ ben, bizim Muş adayı Haşim Bingölün, seçimden sonra CKMP'ye geçeceğine dair bir taahhüt mektubu verdiğini biliyorum!.."

AP bütün bu kusurlarını büyük paraya dayanan kesif bir propaganda ile saklamaya çalışmaktadır. Seçim masrafı olarak Devletten 2,5 milyon lira alan, adayların ödediği paralardan da 3.5 milyon lira elde eden AP, bugün resmen, seçimlerde harcayabileceği 5 milyon liraya sahiptir. Orhan Süersan bu paranın 2 milyonunun Teşkilâta ayrıldığını, 500 bin lira ile propaganda afiş ve broşürleri basıldığını, geri kalanın da gerektikçe kullanılacağını söylemektedir. Kulislerde dolaşan ha-

Yalandan medet umanlar

Yer: Karabük. Tarih: 7 Eylül 1965. Saat: 22. Gençlerin kaldığı bir pansiyonun duvarında bir açık hava filmi oynatılıyor. Filmi oynatan, Milliyetçiler Derneği. Film, Amerikan Haberler Merkezinin bir propaganda filmi. Filmde Polonya, Macaristan, Doğu Almanya ve Kübanın nasıl komünist yapıldığı gösteriliyor.

Bu film gösterilirken Karabükte hiç tanınmayan bir takım gençler, 34 EV 305 pläka sayılı taksiden bir takım beyannameler alıyorlar ve bunları avuç avuç dağıtıyorlar. Beyannamede, Moskovada 1955 yılında toplanan Dünya Komünist Yazarlar Kongresinde kabul edildiği iddia olunan meşhur 18 maddelik talimat var. Bu talimatın altında bir not:

"Bu seneki toplantıya iştirak edenler:

Radyodan Melih Cevdet Anday
Akşamdan Aziz Nesin
Cumhuriyetten Yaşar Kemal
Yönden Nevzat Üstün
Akisten Metin Toker"

Bir kalemde kaç yalan! Bir defa Aziz Nesinin Akşamla, Yaşar Kemalin Cumhuriyetle hiç bir ilgileri yok. "Akisten Metin Toker" ise ne böyle bir toplantıya katılmış, ne böyle bir toplantıdan haberi var, ne de kendisini bir Dünya Komünist Yazarlar Kongresinin kapısından içeri baktırırlar. Metin Toker Dünya Komünist Yazarlar Kongresinde!. Eğer A.P.'li kalemlerin tekrarlayıp durdukları o 18 maddenin mevcudiyeti de bu kadar doğruysa, bu kalemlerin sahiplerini tüm yalancı demek..

Beyannamenin altındaki imza: Türk Milliyetçileri. Basıldığı yer: Alpkanlar Matbaası. -İsme bakın!-. Bu beyannamelerden milyonların bütün Anadoluya dağıtıldığı muhakkak. Çünkü bunlara nazaran herkes budala, herkes çabucak kandırılabilir, herkes "Vay köse sakalım, bak kimler komünistmiş" diye gidip oyunu bunların arzuladıkları, tuttukları partiye verir..

Sonra da o parti ,bu oyların üstünde oturup memlekete hükmeder.. Vay benim köse sakalım, asıl o işte!

berlere göre ise, AP'nin elinde yerli ve yabancı özel sektörün verdikleri ile 6 milyonun çok üzerinde para vardır. Partinin giriştiği büyük masraflar da bunu akla getirmektedir. AP'nin seçim propagandasında, Ar filmin çektiği ve AP'ye 50 adet sattığı propaganda filmlerinden, uçaklardan yararlanılacaktır. Teşkilâtın amplifikatör ve hoparlör ihtiyacını -tanesi 2000 ile 5000 liradır- Merkezden karşılayan tek parti, AP'dir. 60 milyon adet bastırılan "Kır at" rozetlerinin bütün yurda uçaklarla serpilmesi düşünülmektedir. Bu değirmenin suyunun nereden geldiği, bu hususlar bilinince gerçekten merak konusu olmaktadır.

AP bu arada, kendisini destekleyen çok sayıda yayın organı da sağlamıştır. Vedat Ali Özkan, bunun nasıl sağlandığını şöyle izah etti:

"— Biz malî yardım yapmıyoruz. Ama meselâ, bir gazetede bizi destekleyen bir yazı var, ondan çok miktarda alıyor ve Teşkilâta dağıtıyoruz."

Özkan, bu usûlle AP'yi destekleyen gazeteleri de sıraladı:

"— Adalet, Son Havadis, Yeni İstanbul, Havadis, Tercüman, Dünya ve zaman zaman Hürriyet. Akbabayı da son günlerde yolunu bulmuş bir mecmua olarak kabul ediyoruz..."

Akbaba, gerçekten "yolunu bulmuş" tur. AP Genel Merkezinin ikinci katındaki bir odada çalışan bir memure, AKİS'çinin "Burada ne iş yapıyorsunuz?" sorusuna:

"— Teşkilâta doküman ve gazete gönderiyoruz. Bu hafta Akbaba gönderdik!" diye cevap verdi.

Akbabanın AP teşkilâtına gönderilen ve bu yüzden tirajı "çok yükselen" bu sayısında, Yusuf Ziya Ortaç tarafından Demirele müthiş bir övgü olarak kaleme alınan bir yazının yer aldığını söylemek, AP'yi destekleyen gazetelerin nasıl "yolunu bulduğunu" gösterecek güzel bir örnektir.

Bu bol paralı ve kesif çalışmaya rağmen, iktidarı alamıyacakları ihtimali yine de AP'lileri düşündürmektedir. AKİS'çinin, böyle bir ihtimalle karşılaşırlarsa ne yapacakları hakkındaki sorusuna, Vedat Ali Özkan şu cevabı verdi:

"— Önce, bir koalisyona lüzum olaca ğına kani değiliz. Ama böyle bir durum olursa, elbette ki zihniyet bakımından en uygun parti ile bir hükümet kurulabilir."

AP'nin ortağının hangi parti olacağı sorusuna "TİP'in dışındaki partiler" cevabını veren Özkan, AP'nin, iki büyük partinin hükümet kurması yerine bir büyük parti ile diğer küçük partiler tarafından kurulacak bir koalisyonu tercih edeceğini söyledi. Ancak, küçük partilere yaylım ateşi açmış ve onlarla arasındaki bütün köprüleri atmış olan AP'nin, böyle bir durumda kolay kolay ortak bulamıyacağı da bir gerçektir.

Üstelik AP bu tavrı, CHP'nin kendisiyle ortaklık kurmaya yanaşıp yanaşmayacağını bilmediğinden dolayı takınmaktadır.

C.H.P.

CHP Gençlik Kolları Genel Başkanı Doğan Araslı, AKİS'çinin isteği üzerine taradığı CHP aday listelerinden başını kaldırdı ve saymağa başladı:

Ve yaş bakımından tamamen zinde ve genç birçok isim, listelerin ilk sıralarını doldurmuştur. Doğan Araslı bu isimleri de saydı:

"— Orhan Kabibay: Sivas birincisi. Hayrettin Uysal: Sakarya birincisi. Kemal Yılmaz: Aydın ikincisi. Süleyman Onan: Kırşehir birincisi. Mustafa Ok: Manisa ikincisi. Selâhattin Hakkı Esatoğlu: Nevşehir birincisi. İrfan Solmazer: Adana beşincisi. Mustafa Kemal Palaoğlu: Sivas ikincisi. Mahmut Türkmenoğlu: İzmir dokuzuncusu. Muvaffak Gürsoy: Manisa dördüncüsü..."

CHP listelerini dolduran gençler sayılanlarla bitmemektedir. Üstelik, 1961-65 devresinde milletvekili olan, Bakanlık yapan genç CHP'liler de ön

C.H.P. Gençlik Kolları toplantı halinde
Taze kuvvet, taze ruh

"— Turgut Altınkaya: Artvin birincisi. Turgut Özer: Sakarya ikincisi. Fikret Övet: Sinop ikincisi. Nejat Günal: Antalya dördüncüsü. Yaşar Akal: Samsun üçüncüsü. Cevat Sayın: Edirne ikincisi. Ali Hikmet Korkmaz: Kütahya beşincisi. Fikret Florat: İzmir sekizincisi. Suphi Baykam: İstanbul beşincisi. Aydener Tandoğan: Sivas adayı. Erol Ünal: İstanbul kontenjan adayı. Ünal Konman: Bursa adayı..."

Araslının bu saydıkları, CHP listelerinin çoğunlukla garanti sayılacak yerlerine yerleşmiş genç adaylardır. Ortak özellikleri ise CHP gençlik kollarında fiilen çalışmış olmalarıdır. Ancak CHP listelerindeki gençler bu kadar değildir. CHP gençlik kollarında çalışmamış olmakla beraber, kafa seçimlerde zafer denilecek sonuçlar almışlardır. Zonguldakta birinci olan Bülent Ecevit, Aydın birincisi Şükrü Koç, Bolu birincisi Kemal Demir, İzmir birincisi Mustafa Uyar, Denizli birincisi Hüdai Oral, Gaziantep ikincisi Ali İhsan Göğüş, İstanbul altıncısı Reşit Ülker, İzmir beşincisi Şeref Bakşık, İstanbul sekizincisi Coşkun Kırca önümüzdeki devre CHP Meclis grupunun ağır toplarını meydana getirecek genç ve zinde isimlerdir.

Rakiplerinin "Kodamanlar Partisi" dedikleri CHP, 42. kuruluş yılında ve seçim öncesinde, kimsenin inkâr edemiyeceği büyük bir ameliyat yapmıştır. Genel Sekreter Yardımcısı Cihat Baban:

"— Ön seçimlerin sonucuna göre,

milletvekili kadromuzda % 40'a yakın değişiklik olacak" diyerek bu ameliyatın çapı hakkında fikir verecek bir açıklama yapmıştır.

Değişiklik sadece milletvekili kadrolarında değildir. Parti teşkilâtında çok yerlerde gençler il başkanı olmakta veya yetkileri, yıllanmış ve yorulmuş ihtiyarlardan devralmaktadırlar. Gazeteci Beyhan Cenkçi, CHP Gençlik Kollarının adayı olarak geçen hafta Parti Meclisi üyeliğine seçilmiş ve çalışmaya başlamıştır.

Merkezde ve Teşkilâtta yüzlerce genç CHP'li seçimler için görev almışlar, var güçleriyle çalışmaya başlamışlardır. CHP Gençlik Kolları, CHP'nin nisbeten zayıf olduğu 15 ilde köy köy gezerek çalışmak üzere geziler plânlamıştır. Genç CHP'liler, bu haftadan itibaren grup grup, Manisa, Aydın, Antalya, Uşak, Mersin, Antep, Sivas, Erzincan, Erzurum, Yozgat, Trabzon, Kırşehir ve Nevşehire hareket edecekler, CHP'nin Petrol, Toprak Reformu, Madenler ve bunlara benzer konulardaki görüşlerini anlatacaklardır. Arabalı 12 ekip halinde yapılacak olan bu gezilerin fikrî hazırlıkları tamamlanmış, arabalar temin edilmiştir.

Ortanın soluna doğru

CHP'deki bu güçlü değişmin bir tesadüf olmadığı bilinmelidir. Bu, kesin bir teşhisten sonra riskleri hesaplanarak göze alınmış, işareti verilmiş ve çaba gösterilerek gerçekleştirilmiş bir büyük iştir. Bunun işareti, bir süre önce İnönünün, çok kimse tarafından "zamanı mıydı?" diye karşılanan şu parolası ile verilmişti:

"— Ortanın solundayız!.."

Şimdi anlaşılmaktadır ki işaret, tam zamanında verilmiştir. Ortanın solundayız şeklindeki işaret verildiğinde, çok çeşitli tepkilerle karşılaşılmıştır. Partinin üst kademelerine kadar yükselmiş olan sağcılar en büyük tepkiyi göstermişlerdir. Bunlardan Tahsin Banguoglunun telâşı ve derhal işbirliği yaptığı çevre, gözlerden kaç-

Bu adamlarda bu kafa oldukça...

Türkiyede, bütün bilgisi gazete okumaktan ibaret bir sade vatandaşa sorsanız, Servet Beyannamesini kimsenin kaldıramayacağını ve vergilerin açıklanması prensibine kimsenin dokunamayacağını size söyleyebilir. Bunlar tabu mudur? Değildir. Bir parti Mecliste çoğunluk sağlarsa istediği kanunu tâdil edemez mi, istediği kanunu geçiremez mi? Eder, geçirir. Ama gene de Servet Beyannamesi kaldırılamaz ve vergilerin açıklanması prensibine dokunulamaz. Süleyman Demirelin "Millî İrade" anlayışı ne olursa olsun memleketin öyle şartları vardır ki herkesi belirli hudutlar içinde kalmaya mecbur etmektedir. Süleyman Demirel istediği kadar kendisine, kendi gazetelerinde "Bir gazeteci, Türkiyede oy çoğunluğunu almanın her şeyi ifade etmediğini, memleketimizde batıda olduğu gibi bir takım baskı gruplarının olduğunu, bu baskı gruplarının Ordu, Üniversite, Basın ve Sendikalar şeklinde sıralanabileceğini, üstelik bunların rızası olmadan, oy çoğunluğu olsa bile iktidara gelinemeyeceğini iddia ediyor. Buna ne dersiniz?" diye sual sordursun ve buna "millî irade" temasıyla süslenmiş çakalı cevaplar versin. "Baskı gruplarının rızası olmadan, oy çoğunluğu olsa bile iktidara gelinemeyeceğini iddia eden" bir budala gazeteci var mıdır, yok mudur bilinemez. Elbette ki iktidara Türkiyede oy çoğunluğuyla gelinir ve iktidara gelmeye oy çoğunluğu yeter. Türkiyede oy çoğunluğunun yetmeyeceği şey, memleketin şartlarının icabı olan bir takım prensiplerin değiştirilmesidir. Servet Beyannamesi bunların biridir. Vergilerin açıklanması bir başkasıdır.

Şimdi ,memlekette bir sınıf adamın memleketin şartlarından ne kadar haberdar olduğunu anlayınız: Türkiye Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği toplanıyor. Bu Birliği temsil eden iş adamlarının bir tebliğle, en yüksek perdeden istedikleri nedir, bilir misiniz? Servet Beyannamesinin kaldırılması ve vergilerin artık açıklanmaması! Servet Beyannamesi yüzünden tüccar parasını saklıyor, piyasada likidite buhranı o'uyormuş. Vergilerin açıklanması korkunç kötülüklere sebep olmuş, bu usulden derhal vazgeçilmeliymiş..

Bu iş adamlarının canını sevsinler!

Servet Beyannamesi hakkında her söz söylenmiş, bütün tartışmalar yapılmış. Servet Beyannamesi kalmıştır. Vergilerin açıklanması bahsinde umumi efkârın ne kadar ilgili ve titiz bulunduğu daha geçenlerde ispat edilmiş, bütün gazeteler bunları sütun sütun ve günlerle ilân etmiştir. Hayır. İş adamlarının -yahut, meslekî temsilcilerinin- bundan ya haberleri yoktur, yahut buna aldırmamaktadırlar. Bir iktidar gelecektir, açıktan ve kolay vurgun yapıp vergi de vermemeyi, vergisini vereni vergisini vermeyenin yanında handikaplı bırakmayı sağlayacaktır. Buna Türkiyde hiç bir oy çoğunluğu artık hiç bir zaman yetmeyecektir. Zira hiç bir iktidar, aldığı oylar ne kadar çok olursa olsun, memleketi tam bir karışıklık içine atmayı göze almadan 27 Mayıstan sonra gelen ve bugünkü Türkiyenin şartlarının icabı bulunan bu çeşit prensiplere ilişemiyecektir. İşte, böyle heveslerin sahibi A.P. iktidardadır. Bunları değiştirseya.. Ama AP'nin, bu çeşit arzuları içinde besleyenlere söylediği "Biz hele oy çoğunluğuyla iktidara bir gelelim, bakın siz A.P. devrini nasıl geri vereceğiz"dir.

Veremeyecek'erdir. Siyasî sahada veremeyeceklerdir. Ekonomik ve sosyal sahada veremeyeceklerdir. Hattâ, şu seçim kampanyasında, açıkca "Servet Beyannamesini kaldıracağız ve vergileri artık açıklatmayacağız" bile diyemeyeceklerdir.

Hodri meydan!

Diyemiyecekleri içindir ki hiç bir ciddi konuda vaziyet almamaya dikkat etmektedirler ve bir yutturmaca havası içinde iktidarı kapmaya çalışmaktadırlar.

Fakat hadiseden çıkarı'acak iki hisse vardır. Birincisi, A.P.'ye konulması gereken bu teşhistir. Kafası bu olan A.P.'nin Türkiyede iktidar alması demek, bugünkü huzurun bütün temellerinin sarsılması demektir. Bugünkü huzurun Servet Beyannamesi, vergilerin açıklanması gibi ekonomik ve sosyal temeller üzerinde durduğunu, alttaki küp çekildi mi bütün küp'erin görülmemiş tarakayla düşeceğini bilmek lâzımdır.

Bunu, kendisine "özel sektör" diyen zümre onun meslek teşekkülü bilmiyor, Türkiyeden bu kadar habersiz bulunuyor. Pes!

Bu, çıkan ikinci hissedir.

C.H.P.'nin seçim afişleri
"Yapamayacaklarımızı vaadetmeyiz"

mamıştır. Kimisi işareti mevsimsiz bulmuş, Partinin seçim şansının azalacağını ileri sürmüştür. CHP programına intibak etmiş reformcu gençler ise, İnönünün bu sözünü, "çık" işareti alan yarışçılar gibi karşılamışlardır. Özellikle CHP Gençlik Kolları derhal kolları sıvamış ve önseçimlerde "Ortanın solunda" ve genç CHP'lilerin listelerin ön sıralarına yükselmeleri için faaliyete girişmişlerdir (Bak: AKİS, Sayı: 583, "Yoklamalar"). Şimdi, netice alınmıştır. Artık kesinlikle belli olmuştur ki, 1965 sonrasındaki CHP, İnönünün "Ortanın solundayız" formülü ile çelişmiyecek bir CHP olacaktır. Aday listeleri bunu göstermektedir. Artık CHP Grupunda reform aleyhinde uyutucu kararlar alınamıyacak, anlamsız davranışlar hakimiyet kazanamıyacaktır.

Oysa bu işaret, değil seçimlerden, ön seçimlerden sonra dahi verilmiş olsaydı, bu büyük çaplı kadro ve zihniyet değişikliği sağlanamıyacak, Meclise yine gayrimütecanis bir CHP Grupu gelip oturacaktı.

Seçimlerde birkaç milletvekili eksik çıkartmak pahasına girişilen bu akıllıca teşebbüs, CHP'yi yeri belli fikirleri belli, dinamik ve gelecek sahibi bir parti haline getirmiştir. Üstelik, Ortanın solundayız" formülünün sanıldığı kadar aleyhte etki yapmıyacağı da anlaşılmaktadır.

Seçim çalışmaları

Genel Sekreter yardımcısı Cihat Baban:

"— Geçen seferki neticelerden çok daha iyi netice alacağız. Vatandaş bu dört yıl içinde gerçekleri bir daha anladı, CHP'nin halkçı, sosyal adaletçi politikasına daha iyi nüfuz etti. AP'nin iktidardaki tutumunu yakından gördü ve dört yıllık CHP iktidarının hizmetlerini değerlendirmek imkânı buldu" dedi.

Parti Meclisi, geçen hafta yaptığı toplantılarda seçim beyannamesini tamamlamış, gezi programlarını ve seçim sloganlarını tesbit etmiştir.

Seçim beyannamesi Bülent Ecevit ve Turhan Feyzioğlu tarafından bir taslak halinde hazırlanmış ve Parti Meclisinden ufak değişikliklerle geçmiştir. Bu arada Fethi Çelikbaşın, beyannamede yer alan reformcu, ortanın solunda CHP'ye uygun ifadeleri değiştirmek için gösterdiği ümitsiz gayretler tebessümle karşılanmıştır. Birkaç gün sonra açıklanacak olan beyannamede CHP'nin yaptıkları anlatılmakta, Türkiyenin 27 Mayıstan sonra geçirdiği evrim izah edilmekte, siyasi hürriyet kavgasının başarıyla sonuçlandığı belirtilmektedir.

Parti Meclisinde, kontenjan adayı olarak listelerin şanssız yerlerine konulan Orhan Apaydın, Halûk Nurbaki, Erol Ünal ve Nermin Neftçinin millî bakiyeden milletvekili seçilmeleri hususu da karara bağlanmıştır.

Bugünlerde CHP adayları yurdu taramaya başlamışlardır. CHP bu seçimlerde imkânlarını sonuna kadar kullanarak, netice almak amacındadır. Ancak CHP, AP gibi, bu mücadelede hesapsız para harcıyacak durumda değildir. Adaylardan alınan ve hiç dokunulmadan Teşkilâta verilen 2 milyon 360 bin lira ile Devletten alınan 2 milyon 490 bin lira -toplam 3 milyon 850 bin T.L.- CHP'nin bu seçimlerdeki malî kudretidir.

Genel Merkezin malî işlerini idare eden Şefik İnan, bu konuda:

"— Bizim masrafımız, bu. Bizim fazla paramız yok! Paramıza göre iş görüyoruz. Biz fukara partiyiz. Halk partisiyiz. Tüccar klübü olmadığımız için paramız fazla değil" demektedir.

Şefik İnan, AKİS'çinin sorusu üzerine meşhur iyimser tahminini de tekrarladı ve bunun izahını -AKİS'çiyi epey uğraştırdıktan sonra- şöyle yaptı:

"— Benim tahminim, 242 çıkaracağız. Ben hesabımda yanılmam. Hesaplarımda 1954, 1957 ve 1961 seçim rakamlarını kullanmadım. Çünkü bu seçimler hileliydi. Bu seçimlerde büyük ölçüde para ile oy satın alınmıştır. Bu yüzden başka ölçüler kullandım. Karşımızdakiler 1954 ve 57'de zarf hilesini bütün yurtta tatbik etmişler ve seçim sonucunu değiştirmişlerdi. Kurucu Mecliste bunu önledik. Bu sefer de 1961 seçimlerinde muska hilesini yaptılar. Yurdun her yanında sandıklardan muska şeklinde katlanmış AP oyları çıkmıştır. Bunları tesbit ettim ve önlemek için müşterek oy pusulasını teklif ettim. Niçin müşterek oy pusulasına bu kadar karşı durdular, niçin partilerinin kapatılmasını dahi göze alıp can havliyle beygiri sem bol yaptılar? Çünkü oy satın alamıyacaklar..

Büyük sermaye, yerlisi - yabancısı, kesenin ağzını açmış, AP'nin kazanması için uğraşıyor. Ama paralarını boşuna harcamış olacaklar. 50 milyon bile harcasalar, bu sefer kazanamıyacaklar!.."

XXV

Biri yer, biri bakar ve tabii kıyamet kopar — Akrabalara gene gün doğuyor, ama., — Cuma gecesi kopan fırtına ve öküz ölünce ortaklar ayrılıyor — Bölükbaşı hapishaneden arkadaşlarına ne talimatlar verirdi — Tahliye günü geliyor ve bizim evin kapısını açan beni tanımıyor.

Osman Bölükbaşının tevkifi üzerine C.M.P. tarafından yayınlanan "Görüşmeye Davet" tebliği Muhalefet Partilerini bir araya getirmekte gecikmedi. Aslına bakılırsa iki küçük partide de, hem C.M.P.'de, hem Hür.P.'de bir işbirliğinin lüzumu kabul edilmiyor değildi. Ama bir takım küçük hesaplar, bilhassa Hür.P. yi teşkil eden "siyasî akademisyenler"in çalımlı tavırları neticeye varılmasını güçleştiriyordu. Nitekim C.M.P.'nin tebliğinden önce Hür.P. bir evvelki sonbahardakine nazaran daha munis, ültimatom edası daha hafif bir tebliğ çıkarmıştı. Fakat onda da bir takım ukalâlıklar yapılıyordu. Halbuki C.M.P.'nin tebliği son derece basitti. Deniliyordu ki: Geliniz, oturup konuşalım!

Ben o sıralarda hastahanedeydim. İsmet Paşa, ameliyatımda hazır bulunduktan sonra kayınvaldemle beraber bir kısa süre dinlenmek üzere İstanbula, Heybeliadaya gitmişti. Denize girmenin İsmet Paşanın sağlığı ve dermanı üzerinde inanılmaz bir müsbet tesiri vardır. Deniz banyosu alabildiği yıllar İsmet Paşa daha canlı, daha dinç olur. Onun için hepimiz, her yıl İsmet Paşayı İstanbula gitmesi için iknaya çalışırız. İsmet Paşa bunu, Başbakan olduğu yıllar hariç, yaptı. Başbakanken, Başkenti bırakıp İstanbula gitmeyi devlet ciddiyetine aykırı bulduğundan en uzun kaçamakları hafta sonlarından ibaret kaldı.

C.M.P.'nin davetini yaptığı sıralarda İsmet Paşanın önüne arkadaşları bir başka meseleyi getirmiş bulunuyorlardı: Seçimlere girmeli mi, girmemeli mi? Bu konunun ciddiyetle tartışıldığını hatırlıyorum. İsmet Paşa böyle tartışmalarda daima seçimlere iştirak taraflısı olurdu. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun nihayet seçim, İsmet Paşanın nazarında iktidarı değiştirmek için tek çareydi. Aksi tezi tutanlar İktidarın seçim güvenliğini kaldırmış olduğunu, şiddet tedbirlerini her gün arttırdığını, seçimlerin ancak "göstermelik" olabileceğini hatırlatırlar, C.H.P.'nin bu çeşit bir oyunda figüranlık rolünü sırtlamasını istemezlerdi. O yaz, günün birinde C.H.P.'li Halil Sezai Erkutun "devlet büyüklerine söğdü" diye Ereğlide bir zabıtla tevkif edilivermesi seçimlerde C.H.P. sözcülerini nenin beklediğinin işareti sayıldı. Allahtan bir iyi hâkim bu münasebetsiz tevkifi kaldırdı da öyle bir yol açılmadı.

İsmet Paşanın seçimlere iştirak arzusunda bir prensibin tesiri bulunduğu muhakkaktır. Daima meşruiyetçi olmuş bulunan İsmet Paşa için seçimler meşru iktidara giden meşru yoldur. Ama bunu safdillikle karıştırmamak lâzımdır. Bu, daha ziyade bir takdir meselesidir. Hangi şartlar bir seçimi gayrımeşru hale getirir? İsmet Paşa o tarihte, şartları bir seçimi gayrımeşru hale getirecek ölçüde vahim saymadığından dolayı seçimlerin boykotu aleyhindeydi. Ama bu şartların bulunduğuna inandığı gün, meşhur prensibi elbette ki İsmet Paşayı illâ seçimlere girme taraflısı bir kimse haline getirmeye yetmeyecekti.

O yaz, C.M.P.'nin daveti üzerine C.H.P., C.M.P. ve Hür. P. temsilcileri Heybeliadada toplandılar. C.H.P.'yi İsmet Paşa, Kasım Gülek ve Turgut Göle, C.M.P.'yi Fuat Arna, Ahmet Bilgin ve itidalli Nuredin Ardıçoğlu, Hür. P.'yi de Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Enver Güreli ve İbrahim Öktem temsil ediyorlardı. Bunlardan işbirliğinin lüzumuna inanmayanlar veya kendi partilerinin "kazık yediği"ne inananlar Göle, Bilgin ve Öktemdi. Fakat başta, ötekilerin ağırlığı galebe çaldı. Zaten, liderlerin İsmet Paşanın evinde toplanmayı kabul etmeleri başlı başına bir yumuşakbaşlılık idi. Bunda, Bölükbaşının hapishanede olmasının rolü bulunduğu da muhakkaktır. O olsa idi mutlaka, bir toplantının da kendi kaldığı Sirkeci Çiçek Palas Otelinde yapılması için ısrar eder ve bunu "büyük liderlik"in şanından sayardı. Karaosmanoğlu ile Arnada bu tarz bir küçüklük kompleksi bulunmadığından dolayı heyetler Heybeliadaya gitmekte mahzur görmediler. Hattâ daha ilk toplantıda başkanlık mevkiine

İsmet Paşa getirildi ve başkanlığın sıraya bindirilmesi düşünülmedi bile..

Özden Ankarada, benim yanımdaydı. Hastahanede her gün beni ziyaret etmesine izin veriyorlardı. O akşamları İstanbulla temas ediyor ve bana eğlenceli haberler getiriyordu. Toplantının ilk günü kayınvaldem misafirlerini çayla, şurupla, bisküi ve dondurmayla ağırlamış. Tabii gazeteciler de evin etrafını çevirmişler. İkinci gün, kayınvaldem liderlere bir sürpriz yapmış: kahve ikram etmiş. O günler Türkiyede kahve bulmak, D.P.'nin meyvalarını vermeye başlayan meşhur "Görülmemiş Kalkınma" politikası sayesinde adeta imkânsızdı. Şimdi, çok şeyin unutulmuş olduğu bir devirde bu politikanın millete neye malolduğu da hatırlardan çıkmıştır. Üç partinin temsilcileri mis gibi kokan kahve fincanlarını görünce birer "Ooo!" çekmişler. Koyu C.H.P.'li bir kurukahveci vardı, o kayınvaldemi kahvesiz bırakmamış. Hâlâ da bırakmaz ya..

Toplantılara iyi niyet havasının hâkim bulunduğu gözden kaçmadı. İki gün arka arkaya Heybeliadada toplandıktan sonra liderler İstanbula, Taşlığa taşındılar. İki gün de orada toplandılar. Adada, bir takım peşin hükümler bırakılmıştı. Meselâ "müsavat"tan artık "riyazî müsavat" anlaşılmıyordu. Partiler kendi çaplarına göre bir kontenjan sahibi olacaklardı. Halbuki C.H.P.'de işbirliğine, riyazî müsavatı kabul edecek kadar taraftar olanlar vardı. İsmail Rüştü Aksal bunların biriydi. Hastahanede beni sık sık yoklardı. Konuşurduk. Aksal, işbirliğini sağlamak için C.H.P.'nin her fedakârlığı yapmasında mahzur görmüyordu. Rejimi kurtarmanın başka yolu kalmamıştı. Buna mukabil Turgut Göle geldiğinde tam aksi tezi savunur, C.H.P.'nin tek başına iktidara geleceğini söyler, Aksalı ve onun gibi düşünenleri kınardı. Toplantılarda riyazî müsavatın bırakılmasında onun rolü olduğunu sanırım.

Toplantıların Taşlık kısmında bizi güldüren hadiseler oldu. Tabii İktidar nelerin dönüp bittiğinin merakı içindeydi. Bir şeyler öğrenebilmek için bir takım "meraklı vatandaşlar" göndermiş. Toplantıları takip eden gazetecilerin "bizimkiler" adını taktığı bu sivil polislerden biri, Taşlıktaki evin badana edilmekte olan garajında yakalanınca kahkahalar bütün semti çınlatmış. Evin kapılarının muhafazasına, Erdalı memur etmişler. Erdal o yazın sonunda Sevinç Sohtorikle nişanlandı. Benim hapishaneden çıktığımın ertesi günü evlendiler ve Amerikaya gittiler. İstanbul gazetecileri bu uzun boylu, sâkin, hiç kızmayan, daima güler yüzlü, muhafaza ettiği kapının önünde atom fiziği kitapları okuyan ilim adamını çok sevmişler. Erdal da, haber peşindeki bu çocuklara elinden gelen kolaylığı göstermiş, onların arzularını içeriye nakletmiş, bir takım havadislerin verilme-

Ankarada muhalif ortaklar C.M.P. Merkezinde toplandıklarında Bölükbaşı sevindi. Eh, ne demekti o, bütün toplantıların İsmet Paşanın evinde, İsmet Paşanın başkanlığında yapılması? Nihayet Bölükbaşının partisi de adam yerine konuluyordu. Ama Bölükbaşının bu sevinci fazla uzun sürmedi.

sını sağlamış. Gazeteciler Erdalı "Gazetecilerin Sevgilisi" ilân etmişler.

Toplantının son günü daha sansasyonel bir hadise cereyan etmiş. İktidarın Taşlığı basacağı rivayeti çıkmış. Sözümona Floryada bir bomba bulunmuşmuş, İktidar bu bombayı bahane yapacakmış, Taşlık aranacakmış ve siyasî partiler kapatılacakmış. İstanbula bu rivayet yayılınca evin içi mahşere dönmüş. Bilhassa C.H.P.'liler emniyet tedbirleri için Taşlığa dolmuşlar. Hava müthiş gerilmiş. Telaşıyla Kasım Gülek de buna yardımcı olmuş. Heyetlerin birbirinden ayrılmaması için yemeği orada, birlikte yemelerini teklif etmiş. Fakat İsmet Paşalar Taşlıkta kalmadıklarından dolayı yemek yokmuş. Her halde dışarıya bir yere gidilirse yemek paralarını kendisinin vermesi ihtimalini düşünerek Gülek, yemeği bedavaya çıkarmak ümidi ortadan kalkınca ısrardan vazgeçmiş. Tabii, bir şey de olmamış.

Sanırım bu, o sıralarda Zaferin ve diğer iktidar organlarının yaptıkları yayının sebebiyet verdiği bir rivayettir. İktidar, Taşlıkta toplananlara ateş püskürüyordu. Zafer "Siyasî ahlâksızlık için toplanan adamlar" diyordu. D.P. siyasî ahlâğı temsil ediyordu! İktidar tarafından gelen bu hücumlar, onları takip eden tehditler tabii liderleri daha anlayışlı olmaya itmiştir, mecbur etmiştir.

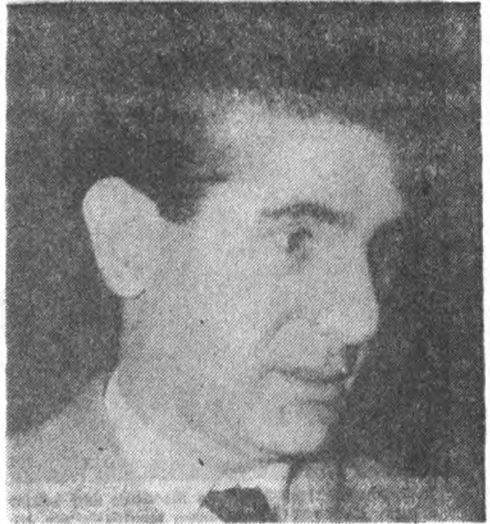
Aslında, bana sonradan İsmet Paşanın anlattığı, toplantı öyle "yüksek bir basiret havası" içinde geçmemiş. Heyetlerin kafasında koltuk hesabı hep kalmış. Önce, C.H.P.'ye koltukların yarısının verilmesi, öteki yarısını C.M.P. ile Hür. P.'nin kendi aralarında paylaşmaları kabul edilmiş. Fakat bu defa C.M.P. "teşkilâtı dahi olmayan Hür. P." ile aynı seviyede görünmeyi reddetmiş. C.M.P. diyormuş ki:

"— C.H.P. yüzde 50'yi alsın, kabul. Ama, Hür. P.'ye ne oluyor? Onun eti ne, budu ne? Kalan yüzde 50'nin yüzde 30'unu ben alırım, yüzde 20'si Hür. P.'ye yeter.."

Buna, tabii Hür. P. kıyameti koparıyormuş. Eee, prestij meselesi! Onun üzerine, fedakârlık gene C.H.P.'ye düştü. Şöyle bir anlaşmaya varıldı: C.H.P.: yüzde 45, C.M.P. ve Hür. P.: yüzde 24'er, müstakiller: yüzde 7. Bu, bir tebliğle umumî efkâra ilân edildi. İsmet Paşa Ankaraya döndüğünde "Tebliği nasıl çıkardık, sen bir de bana sor" dedi. Toplanıyorlarmış, konuşuyorlarmış, mutabakata varıyorlarmış. Tam karar verecekleri zaman bir tanesi diyormuş ki:

"— Bir de partili arkadaşlarla konuşalım.."

Haydi, temsilciler gidiyorlarmış, 'partili arkadaşlar" ile konuşuyorlarmış. Bazen kafaları bozulmuş dönüyorlarmış, o zaman her şeye tekrar başlamak gerekiyormuş. Deveye hendek atlatılır gibi nihayet bir metin üzerinde anlaşılmış. Liderler, 3 Eylûlde Ankarada tekrar toplanacaklarını da tebliğle bildirdiler.

Orhan Köprülü D.P.'den istifa etti ve Hür. P.'ye geçti. Bu, onun için tabii yoldu. D.P.'nin İstanbul teşkilâtının başına geçmişti ama, oranın menfaatçi grupu ile bağdaşmasına imkân yoktu. Tıpkı babasının Ankaradaki aynı grupla uyuşamaması gibi.

Bu sırada İktidar, kelimenin tam mânasıyla hop oturuyor, hop kalkıyordu. O günler resmî bir ziyaret için Afganistan Kralı geldi. Bazı dâvetler tertiplendi. Daha bir süre önce İsmet Paşayı davet için davetiye göndermekle yetinmeyip Özel Kalem Müdürüne telefonlar ettirten Adnan Menderesten ne bir ses çıktı, ne bir nefes. İktidar kızgındı!

D.P. İşbirliği Toplantılarının en çok müstakillerle ilgili kısmına içerlemişti. Bunu "siyasî ahlâksızlık" sayıyordu. Muhalefet, D.P.'den adam ayartacak, bunları "müstakil" etiketi altında kendi listelerine alacak, D.P. içinde huzursuzluk yaratacaktı. Ama, yağma mı vardı? Bu eşkiyalığa İktidar asla müsaade etmeyecekti. Gerekli bütün kanunî tedbirler alınacak, bu ahlâksızlık kapısı kapatılacaktı. Bu şarkıları söylerken D.P. Büyükleri Kasım Küfrevîler, Muammer Alakantlar üzerinde kuvvet veya nüfuz denemeleri yapıyor, onları Hür.P. hareketinden koparıp alıyor, Menderes Küfreviyi yanında gezdiriyor, Alakanta ise Hür.P. ve İşbirliği aleyhinde demeçler verdiriliyordu. Hat-

Fuat Köprülü için Menderes Meclisten özel kanun çıkarttı ve Köprülü uzun süren tereddütlerinin cezasını böylece çekti. Halbuki Köprülünün eline D.P. içinde, hikâyesi anlatılan bu 1954-57 yılları arasında ne fırsatlar geçti, ne fırsatlar. Üniversite talebesi o yıllarda kendisini "Köprülü, seni Başbakan görmek istiyoruz" diye tezahürat yaparken bugün böyle bir ismi ne anan vardır, ne de belki hatırlayan.

ta Alakant daha sonra, çıkarılan kanunlara rağmen Muhalefet Partileri işbirliği yaparlarsa seçim sonuçlarının tanınmaması için gerekli zemini hazırlayacak sözleri bile söyledi.

Havanın değiştiği sadece İsmet Paşanın resmî davetlere artık çağırılmaması ile anlaşılmadı. İsmet Paşa Ağustosun sonunda, İstanbuldan Ankaraya gelirken Karstaki bir il kongresinde bulundu. Karsta görülmemiş güvenlik tedbirleri alınmıştı. Hava alanı yüzlerce polis tarafından doldurulmuştu. Polisler halkı İsmet Paşadan uzak tutmakla görevlendirilmişlerdi. Kongre salonu da kordon altındaydı. Bahar Havası günlerinde İzmirde bambaşka bir tertiple karşılaşmış bulunan İsmet Paşa tebessüm etmekten kendini alamadı. Seçim sathı mailine girilmişti.

D.P.'de o tarihlerde seçimlerin öne alınıp alınmaması tartışmaları yapılıyordu. Devrin bir başka tâbiriyle, "nabız yoklaması" için bir takım D.P. milletvekilleri yurdun dört köşesine dağılmışlardı. Bunlar Ankaraya, nabzın hiç de iyi atmadığını görerek, anlayarak döndüler. Tabii bunlar seçimin bir yıl önce yapılmasının şiddetle aleyhindeydiler. Seçimleri şahsen kaybetmeleri son derece muhtemeldi. Denizdeki balığa tamah etmektense bir yıl daha beylik sürmek daha akıllıca olacaktı. Üstelik Anayasa seçimlerin bir yıl da ertelenmesi için İktidara imkân vermiyor muydu? Buna mukabil Menderes iyimserdi. Mevcut hava içinde, bazı kanun oyunları da yapmak suretiyle ve D.P. teşkilatı bilinen seçim marifetlerini gösterirse iktidarı muhafaza edeceği kanaatindeydi. Belki bir fire verilecekti. Ama dört yıllık bir devre daha garanti edilecekti ya.. Dört yıl sonra Allah kerimdi. D.P. içinde bu tez galebe çaldı. Daha D.P. Büyükleri Ankarada bunun tartışmasını yaparlarken İsmet Paşa Karsta, seçimlerin öne alınacağını açıkça söyledi. Bu, bir çok D.P. milletvekilinde endişelerin daha da fazla artmasına yol açtı. Demek ki İsmet Paşa erken seçim istiyordu. Demek ki İsmet Paşa kendini kuvvetli görüyordu. Demek ki orada, burada D.P. seçimleri kazanamayacaktı. Demek ki belki kendileri yeniden milletvekili seçilemeyeceklerdi. Nitekim seçilemeyenler çok oldu ve bunlar bu sayede hem Yassıadaya gitmekten kurtuldular, hem de sonradan, cesaretleri gelince, A.P. aday listelerinin süslerini teşkil ettiler.

Seçimlerin öne alınacağının anlaşılması D.P.'den istifaları hızlandırdı. Orhan Köprülü çekildi ve Hür.P.'ye girdi. Onu, Baba Köprülü takip etti. Fakat o, tabii geç kaldı. Menderesin Seçim Kanunundaki tâdilatı -o maddesi Köprülüyü istihdaf ediyordu ya..- Fuat Köprülünün aday olmasına imkân bırakmadı.

Muhalefet Partilerinin 3 Eylül için Ankarada kararlaştırdıkları toplantı bir gün geç yapıldı. Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu bir yerlerdeydi, gecikti. Tabii bu, D.P. de bir takım ümitlere ve spekülasyona yol açtı. İşte, İşbirliği bozulmuştu. Zaten bu "siyasî ahlâksızlar" böyleydi.

Halbuki ârıza, sahiden bir teknik ârızaydı. Karaosmanoğlu sahiden gecikmişti. Tefsirleri görünce o da ayağını çabuk aldı ve liderler bu defa Ankarada, C.M.P. merkezinde toplandılar. O çalışmalardan ciddi bir program çıktı. 1957 Eylülünde Muhalefet Partilerinin hazırladıkları programı okuyanların bu programın 1960'dan sonra tatbik edildiğini ve gerçekleştirildiğini farketmemeleri imkânı yoktur. Bunlar, milletin de arzularına tercüman oluyordu, zira konulan prensipler her yerde müsbet karşılandı. Meclis bir Kurucu Meclis gibi çalışacaktı ve rejimin yeni temellerini altı ay içinde attıktan sonra görevini bitmiş sayacaktı. Nisbî temsil kabul edilecekti, iki meclis kurulacaktı, grev hakkı verilecekti, hürriyetler kanunî teminat altına alınacaktı. Yalnız, bü-

tün bunları yapabilmenin tabii bir küçük şartı vardı: Seçimlerde üçte iki çoğunluk almak. Çünkü bütün bunlar Anayasanın değiştirilmesini gerektiriyordu. Anayasayı ise ancak üçte iki çoğunlukla değiştirmek kabildi.

İsmet Paşa bu kararların altına imzasını attı. Ama, 1957'de D.P. karşısında Muhalefetin bu kadar fazla bir çoğunluk alabileceğine ihtimal vermiyordu.

"— Mesele, rejimin esaslarını ilân etmek, hangi hedeflere varılması gerektiğini millete söylemektir" diyordu. Eğer bu hedefleri D.P. gerçekleştirirse İsmet Paşa ona da minnettar olacaktı. Seçimlerden evvel bir gün bana :

"— Çoğunlukta gözüm yok.. İkiyüz milletvekili olsak rejimi değiştirtmeyiz. Ona sahip çıkarız. Hiç bir endişem kalmaz. Bu 1954-57 arasında ne kadar sıkıntı çektiğimizi biliyorsun.." diye ümidini ve endişesini söyledi.

Tabii, arzulanan istikamette tedbirleri D.P. nin alacağı hatırından geçmiyordu. Ama D.P., kuvvetli bir muhalefeti karşısında bulduğu takdirde tek partiye gidişi ya durdurmak mecburiyetinde kalacaktı, ya da zora başvurup dünyanın başına yıkıldığını görecekti.

Ben bu sıralarda tekrar hapishaneye dönmüştüm. Şimdi bir başka haber kaynağım Osman Bölükbaşıydı. C.M.P.'liler müzakerelerden sonra gelip liderlerini görüyorlardı. Bölükbaşının İşbirliğini baltalamaya çalıştığını söyleyemem. Fakat hep sinirli, sabırsız ve İsmet Paşaya, C.H.P.'ye karşı güvensizdi. Bir de, aklında sadece bir tek şey vardı: Bir an önce hapishaneden kurtulabilmek. Başka hiç bir şey düşünmüyordu ve bunda da hakkı yok değildi. Hapishane hayatına bir Gandhi gibi sükûnetle katlanabilmek, bir takım uzun vadeli ve önemli hususları basit ve küçük hesaplara feda etmemek Bölükbaşının kültürü ve olgunluğuyla olabilecek bir şey değildir. C.M.P. lideri kendisini ziyaret eden arkadaşlarına bağırıyor, onlarla kavga ediyor, çok zaman koğuşa suratı bir karış asık ve söylenerek dönüyordu. Ama başta Fuat Arna, onların Bölükbaşıya fazla bir önem verdiklerini sanmıyorum.

İsmet Paşa da haftada iki defa bana gelmekte devam ediyor ve her seferinde "Osman bey nasıl? Selâm söyle.." diyordu. Gelişmelerden memnun görünüyordu. Fakat İktidarın hazırlıkları karşısında fiilî bir işbirliğini kolay görmüyordu. Memlekette D.P. ye karşı bir cephenin kurulmuş olması ilerlemeydi.

Muhalefet Partileri seçimler için hedeflerini ilân ettikten sonra Alemdar Sinemasında birer Büyük Kongre yaptılar. Bu Alemdar Sineması Yeni Mahallededir ve bir cefakâr sinemadır. Hava tertibatı bulunmadığı için Alemdar sineması sıcak olur. Yeri de merkezî değildir. Partiler kongrelerini Yenişehirin göbeğindeki Büyük Sinemada yapmayı tercih ederler. Ancak Büyük Sinema, zorlu iktidarlar devrinde ancak İktidar Partisine verilir. Muhalefet partileri oranın kapısından içeri bakamazlar. Sırasıyla C.H.P., Hür. P. ve C.M.P. kongreleri Alemdar sinemasında toplandı Bu toplantılar işbirliği fikrini partilerin en yüksek organlarına mal etti ve bir nevi gösteri şeklin-

Menderes daha 1957'de Meclisi kendi çiftliğine çevirmişti. Oradan istediği kanunları çıkartıyor, istediği tâdilleri yaptırıyor ve D.P. Grupunun milletvekilleri onun her arzusuna parmak kaldırıyorlardı. Zaten 1960'da da D.P. ve onun milletvekilleri bu huydan dolayı batmışlardır. 1957 seçimlerinde uygulanan kanun Menderesin emri neticesi böyle bir Meclisten geçti ve kalem bile teksir âleti sayılacak hale geldi.

de oldu. C.H.P. Kurultayında İşbirliği Plânı ayakta alkışlandı ve C.H.P.'liler her hâlükârda bunun uygulanmasına karar verdiler. C.M.P.'liler kendi Büyük Kongrelerinde İsmet Paşanın konuşmasını arzuladılar. İsmet Paşa, Bölükbaşının partisinin temsilcileri arasında, hararetli alkışlarla karşılanan ve tezahürata yol açan bir konuşma yaptı, Muhalefetin görevlerini anlattı, kendi partisinin fikirlerini söyledi. İsmet Paşa o hafta beni ziyarete geldiğinde gülümseyerek :

"— Osman bey ne diyor? Memnun mu?" di-

D.P. lideri istediği kanunları Meclisten geçirtmeden evvel bunları kendi müritlerinden biri aracılığıyla Grupa getirtirdi. Orada kurtlar dökülür, gerekirse bizzat Menderes müdahalelerde bulunur, ertesi Meclis celsesi bir mizansenden ibaret kalırdı. Yukarda resmi görülen Osman Kavrakoğlu bu müritlerden bir tanesiydi. Yanında görünen Zeki Rıza Sporel ise daima Menderesci değil Bayarcı kalmış, bu yüzden 1957 seçimlerinde atlamış, ama bu sayede de Yassıadadan kurtulmuştur. Tanrı şansını daim eylesin!

ye sordu.

Osman bey hiç memnun değildi. İsmet Paşanın kendi taraftarlarınca alkışlanmasını âdeta kendisine hakaret saymıştı. Mütemadiyen imâlı lâflar ediyor, diken üstünde oturuyordu.

Zaten, bu işbirliği Havası da Bahar Havasından daha uzun ömürlü olmadı. Menderesin plânı hazırdı. Muhalefetin işbirliğine mani olacak tedbirler tasarlanmıştı. Bunların, bir, Meclisten geçirilmesi kalmıştı. D.P. nin silahşörlerinden Osman Kavrakoğlu Eylül içinde D.P. Grupuna bir takrir verdi. Bunda, işbirliğini imkânsız kılacak tâdillerin Seçim Kanununda yapılması isteniliyordu. Partiler müşterek liste bastıramayacaklardı, müstakillerin, eğer bir vakitler bir partiye kayıtlı iseler o partiden uzun bir süre önce ayrılmaları gerekecekti. Bunun gibi, bir takım tedbirler. Tabii Meclis hemen ertesi gün bunların hepsini, Muhalefetin direnişine rağmen kanunlaştırdı. O zaman Heybeliada, Taşlık ve Ankara toplantılarının pratik kararları havada kaldı. Yok, C.H.P. yüzde 45 alacakmış, yok C.M.P. ve Hür. P. yüzde 24'ere sahip olacakmış, yok, her listenin yüzde 7'si müstakillere verilecekmiş, bütün bunların gerçekleştirilmesi karma liste yasağı ile imkânsızlaşıyordu. Menderes, rakiplerine bir oyun oynamış olmanın verdiği hazla ellerini uğuşturuyordu. O zaman muhalefet partileri takkelerini önlerine aldılar ve bir çıkar yol aramaya koyuldular. Bu gayret kendilerini ancak birbirleriyle boğaz boğaza getirmeye yetti. Zira, koltukların hayali ortadan kalkınca bilhassa Hür. P. ile C.M.P. müthiş sinirlendiler ve sanki işbirliğine imkân bırakmayan D.P. değil de C.H.P. imiş gibi toplarını ona çevirdiler. O kadar ki, C.M.P.'nin Ankaraya gelen delegelerine, bilhassa Osman Bölükbaşının tavsiyesiyle seçimlerde D.P. den çok C.H.P. ile uğraşmaları talimatı verildi. Muhalefet partileri arasındaki ipler tamamile kopmuştu. Bu, seçimlerin neticesinin alınmasına kadar devam etti.

C.M.P. ve Hür. P. Menderesin Seçim Kanunundaki tadilâtı Meclisten geçince karma liste yapılamayacağını anladılar ve kabul ettiler. O zaman, ilk önce, İsmet Paşaya çok tuhaf gelen bir teklifte bulundular. C.H.P. listelerine, kontenjandaki nisbetler dahilinde C.M.P. li ve Hür. P. li adaylar alınmasını istediler. Fakat yapılan tâdilat sonucu, bir partiden istifa edip ötekine girmenin de imkânı yoktu. Hatta böyleleri bağımsız olarak dahi parti listelerine alınamayacaklardı. Tek çare, hiç bir partiye girmemiş bulunduğu halde C.M.P. li veya Hür. P. li diye bilinecek kimseler yaratmaktı. C.M.P. kanadı, bunların, meselâ Bayan Bölükbaşı, Bayan Karaosmanoğlu, Bayan Güreli, Bayan Ardıçoğlu olabilecekleri tezini ileri sürdü. İsmet Paşanın canı sıkıldı. Bunun hiç bir ciddiyeti yoktu ve seçimlerle alay etmek gibi bir hal ortaya çıkacaktı. Tabii o sıralarda İsmet Paşa bir gün Adalet Partisi diye bir partinin kurulacağını ve onun, sahiden alay eder gibi, Bayan Gürsoy-Bayarları, Menderes Juniorları, Bayan Ağaoğluları ve Bayan Gedikleri ihtilâl sonrası Türkiyesinin aday listelerine alacağını hatırından dahi geçirmiyordu. Bir gün, bir hapishane ziyaretinde:

"— Olur mu böyle şey?" diye söylendi.

Zaten olmayacağını küçük partiler de çabuk farkettiler ve başka bir teklifle ortaya çıktılar. Şimdi istedikleri Türkiyede seçim bölgelerinin taksim edilmesiydi. Çıkarılacak olan milletvekili sayısı kontenjana göre taksim olunacaktı. Meselâ C.H.P. 250 milletvekili mi çıkaracaktı? 250 milletvekili çıkaracak bölgelerde seçime C.H.P. katılacaktı, öteki muhalefet partileri sembolik listeler ileri sürecekler veya seçime hiç girmeyeceklerdi. Buna mukabil C.H.P. de Hür. P. ve C.M.P.'nin hissesine düşen milletvekili kadar milletvekili çıkaracak illerde aynı şeyi yapacaktı. Bu, daha ziyade Hür. P. nin siyasi akademisyenlerinin buluşu oldu.

C.H.P. yetkililerinin bu teklifler üzerinde

uzun uzun durduklarını, düşündüklerini biliyorum. Boşa koyuyorlar dolmuyor, doluya koyuyorlar almıyordu. İşbirliğinin suya düşmesine taraftar değillerdi. Ama karşı tarafın ileri sürdüğü fikirler de sadece çocukca sıfatına lâyıktı. Bir defa, seçime girilen bütün yerlerde zaferin Muhalefette kalacağı ne malûmdu? Diyelim ki otuz milletvekilliğine sahip İstanbul C.H.P.'ye bırakıldı ve orada seçimi D.P. kazandı. Çoğunluk sistemi uygulandığına göre C.H.P. başka her bölgede kazansa kontenjanından otuz eksik sayıda temsil edilecekti. Bu söylendiği zaman ötekiler "Bizimkiler istifa eder, size geçer" diyorlardı. Siyasî akademisyenler nedense insanları eşya gözüyle görüyorlardı. ve fedakârlıkların hep C.H.P. tarafından yapılmasını istiyorlardı. Turgut Göleyi deli eden de buydu..

Fakat, asıl daha önemlisi, C.H.P. nin endişesi İktidarın bunu bahane ederek "muvazaa" isnadıyla ortaya çıkması ve Muhalefetin milletvekilliklerini iptal etmesiydi. İktidarda böyle bir hazırlık da vardı. Zafer bunun propagandasını yapıyor, tehditlerini savuruyordu. İktidar tarafından ele geçirilmiş bir takım kimseler de bunun malzemesini sağlamanın hazırlığındaydılar.

C.H.P.'de İsmet Paşanın başkanlığında bir önemli toplantı yapıldı. C.H.P.'liler bütün ihtimalleri ölçüp biçtiler. En sonda gördüler ki bir tek hal çaresi vardır : Muhalefet partilerinden birinin seçime girmesi, ötekilerin onu desteklemesi. Yani, İktidarın partilere yasak ettiği işbirliğini sandık başında seçmen bizzat yapacaktı. C.H.P. bunu ortaklarına teklif etti. Tabii, iştirak edecek parti C.H.P. olacaktı. Ancak o,

Bu küçük kız, bizim Gülsündür. Şimdi büyüdü. Bu yıl, ilkokulun üçüncü sınıfına gidiyor. Bu küçük kız babasını ilk defa hapishanede gördü ve babası onu ancak sekiz aylıkken doya doya kucaklayabildi. Niçin? Sanki bu eziyetler onu yapanların mukadder âkibetini değiştirdi mi? Bu yollarla, bizzat çizilen kaderler tâdil olmuyor, aksine, âkibet çabuklaştırılıyor.

ortaklarının desteğiyle D.P.'ye kafa tutacak ve iktidarı onun elinden alacak güçteydi.

Teklif, tahmin olunabileceği gibi C.M.P. ve Hür. P'de hiç müsait karşılanmadı. Ben bundan dolayı hiç şaşmadım. Tabii, işin içinde şahsi endişeler yok değildi. İki küçük partiden hiç kimse, hatta liderleri Meclise giremeyecek, milletvekili olamayacaktı. Hapishanede Osman Bölükbaşı hop oturuyor, hop kalkıyordu. Bölükbaşının adaylığını koymasına kim mani olabilirdi? Bütün memleket ona yeni bir teşriî dokunulmazlık zırhı giydirmek azmindeydi! Tabii o bunu söylemiyor, milletin C.H.P.'yi tek başına iktidara getirmeye cesaret edemeyeceğini, ona oy vermeyeceğini, ondan korktuğunu, çekindiğini, tek parti devrinin hatıralarının henüz hafızalarda yaşadığını bildiriyordu. Geceleri o bunları yüksek sesle ve heyecanlı heyecanlı anlatırken ben kendisine :

"— Yahu, Osman bey, senin şahsen milletvekili olup olmamanın hiç mi önemi yok? Haydi, gel, doğru söyle" diye takılırdım ve Bölükbaşı "Müsaade buyrun.." diye yeni bir konferansa başlardı.

Buna rağmen, Bölükbaşının söylediği tarzda itirazların bir çok samimi muhalefet temsilcisinin de kafasında bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. 1957 seçiminin neticeleri belli oluncaya kadar bu memlekette çok kimse seçmenin C.H.P.'ye oy vermeyeceğini hûlûs ile düşünmüş, plânını ona göre yapmıştır. C.H.P.'yi tutmanın ayıp olmadığı ancak 1957 seçimlerinin neticesi alındığında anlaşılmış, köprülerin altından çok suyun geçtiği belli olmuş ve böylece çok ayak da bu suya ermiştir.

Eylûlün sonlarına doğru bir Pazar günü İsmet Paşa :

"— İşbirliği filan, artın bitti" dedi.

Cuma gecesi Hür. P. Merkezinde nihaî karar için bir toplantı olmuş. Orada Hür. P. ve C.M.P. kendisini tek başına iktidara gelmeyi istemekle itham etmişler ve bunu şiddetli tarzda yapmışlar. Halbuki C.H.P.'liler millet önünde, Muhalefetin ortak programını tekeffül etmeyi teklif ediyorlar ve istenilen bütün teminatı vereceklerini söylüyorlarmış. Fakat çeşitli sebepler küçük muhalif partileri bir türlü inatlarından ve fikirlerinden vazgeçirememiş. Sesler hayli yüksek çıkmış, çatışmalar olmuş ve ipler kopmuş. Üç parti de seçimlerde boylarının ölçüsünü bizzat almak kararıyla toplantıdan çıkmışlar. İsmet Paşanın aklında hep, "Muhalefet olarak 200 milletvekilliği alsak" vardı. Bu rakkam bulunmadı ama, C.H.P. Meclisteki kuvvetini altı misline çıkardı. İflas edenler öteki partiler oldu. C.H.P. nin tezini doğru bulanlar görüldü, doğru bulmayanlar çıktı. Birincilerin arasında İzmirin meşhur ve

itibarlı Dr. Mustafa Kentlisi de vardı. Dr. Mustafa Kentli açıkca, İsmet Paşanın haklı bulunduğunu ilân etti. Bu, İsmet Paşayı gerçekten sevindirdi.

Ben o sıralarda, tahliye hazırlıklarımla meşguldüm. 7 ay 23 günlük devrem 2 Ekimde bitiyordu. Özdenle Gülsün, Amerikaya giden Erdalın Mebusevleri Ayten Sokaktaki evine taşınmışlar, Özden orayı dayayıp döşemişti. İsmet Paşa ve kayınvaldem bir küçük süre, ben çıkıncaya kadar, orada kaldılar.

2 Ekim sabahı böylece geldi. O akşam, hep birlikte İstanbula gidecektik. Erdal ile Sevinç nikâhları ve düğünleri için 3 Ekim tarihini seçmişlerdi. Hapishane müdürü bana, sabahleyin saat sekizde tahliye edileceğimi bildirdi. Ben de evdekilere o saati verdim. Fakat tahliye günü hapishanede müthiş bir telâş hüküm sürdü. Saatin altısında, "Baba" denilen başgardiyan bizim koğuşa geldi ve beni kaldırdı. Tuhaftır, o gece mis gibi, mışıl mışıl uyumuştum. Koğuşta tahliye arefesi gecelerinin mutad havası esmiş, şarkılar söylenmiş, yenilmiş içilmişti ve tabii sonra bir hüzün herkesi sarmıştı. Bir giden oldu mu, insan o kurtuluyor diye ne kadar sevinse gene de kalbine bir burkulmanın girdiğini hissediyor. "Baba"ya:

"— Yahu, saat sekizde gelip alacaklar.." dedim.

Zaten mesele oymuş. Kimseler ortada yokken beni ziyaretçilere mahsus kapıdan çıkarıp salıvermeleri için savcılıktan emir gelmiş. Müdür her şeyi hazırlatmıştı : Berber, eşyalarımı taşıyacak meydancılar, bekleşen gardiyanlar.. Biraz oyalandım ama, saat yediyi güç buldum. Nasıl bir gece, aniden gelip aldılarsa, o sabah da aniden kapının önüne bıraktılar. Allahtan, bir kaç gazeteci arkadaş erken davranmıştı. Arabaları da vardı. Beni aldılar, hiç bilmediğim yeni evime getirdiler. Kapıyı da hiç bilmediğim bir kadın açtı.

"— Hanım yok mu?" dedim.

"— Paşa hazretleriyle beraber Metin beyi almaya gittiler. Beyfendi bugün çıkıyor da.." dedi.

O beni tanımıyordu, ben onu tanımıyordum. "Metin bey benim" dedim. İçeri girdim. Küçük Gülsün henüz uyanıyordu. Sahiden gülen, güldüğü zaman da sol yanağının üstünde çukur beliren, tatlı bir kız olmuştu. Hâlâ o çukur, Gülsün güldüğü zaman belirir. Kahvaltı sofrası hazırdı. Aylar sonra beyaz örtülü bir masaya ilk defa oturuyordum. İlk defa bıçak ve tahta olmayan çatal kullanacaktım. Gülsünü kucağıma aldım, onunla birlikte çayımızı aynı bardaktan içtik. Babalığın keyfinin başka olduğunu o zaman anladım.

Biraz sonra evin içi doldu. İsmet Paşa, kayınvaldem, Özden hapishanenin kapısından aceleyle dönmüşler. Herkeste şaşkın bir hal vardı. Fotoğrafçılar, muhabirler.. Dostlar, arkadaşlar..

Bunların arasında Kasım Gülek "bir önemli hususu konuşmak üzere" randevu istemişti. Söylediği saatte geldi. Evin arkasındaki kütüphaneye geçtik. C.H.P.'nin Genel Sekreteri konuşmada C.H.P.'nin Genel Başkanının da bulunmasını arzu etti. Parti olarak beni aday listelerine almak istiyorlardı. Neresini istersem oradan aday göstereceklerdi. Kasım Gülek:

"— Biz Ankarayı veya İzmiri düşündük.." dedi.

Bu konuyu düşünmemiş değildim. Bana söyledikleri, başımda bir başka dâvanın - Nihat Erim dâvası - daha bulunduğu, bu melûnların her fenalığı yaptıracak tıynette oldukları, beni tekrar hapsedebilecekleri, onun için üzerimde bir teşriî dokunulmazlık zırhının bulunmasının iyi olacağı idi. Bunu İsmet Paşayla da konuşmuştuk. O, Malatyadan bile bahsetmişti. Ama ben gazeteci kalmak istiyordum, politikacılığa hiç bir hevesim yoktu, mesleğimin şartlarının icabını göze almayı kabul ediyordum. İsmet Paşa, kendisiyle her müzakeremizde olduğu gibi görüşlerini söyledi, ben kendi fikrimi bildirdim. "Tamam" dedi. Adaylık istemediğimi biliyordu. Onun için, ben özür dilediğimde Kasım Gülek kendisine :

"— Paşam, siz bir şey söyleyin" deyince İsmet Paşa "Kendisi bilir" demekle yetindi.

C.H.P.'nin Genel Sekreteri ısrar etti, güzel şeyler söyledi. Elbette ki beni seviyor, takdir ediyorlardı. Ama benim ismimin bulunması Ankara listesine, İzmir listesine kuvvet verecekti. Partili olarak bunu da düşünüyorlardı. Çetin bir mücadele devresinde Mecliste benim gibi bir elemana sahip olmak onlar için kıymetliydi. Kasım Güleğe hararetle teşekkür ettim. Gazetecilikten ayrılmak istemiyordum.

"— Biliyor musunuz, Bülent Ecevit Amerikadan geldi. O, politikaya girmek istiyor. Mükemmel bir insandır. Bana ayırdığınız yeri ona veriniz. Pişman olmazsınız, kârlı çıkarsınız" dedim.

Gülek "Demek çare yok?" diye sordu. Çare yoktu ve hiç bir zaman da olmadı.

Bundan sonra da olacağını pek tahmin etmem. Kim ne derse desin, gazetecilik tatlı şey. Hele, insan hadiselerin tam içinde yaşıyorsa...

Gelecek yazı :

Bir seçimin hikâyesi: 1957

Keşmir

Silâhlar konuşurken

Buzlu Tibet yaylasıyla Pencap arasında bulunan Keşmir, Asyada, tabiatın övüp yarattığı ender köşelerden biridir. Bir yandan etrafını çevreleyen dağlarda yaz-kış kar eksik olmazken, öteyandan çam ağaçlarıyla çevrili göllerin ve akarsuların kıyıları, yaz aylarında, Hindistanın boğucu sıcağından kaçmak isteyenler için bulunmaz birer sayfiyedir. Sulak olduğu için, Keşmirde tarım imkânları sonsuzdur. Gerçekten, Pakistana giden bütün akarsuların kaynağı Keşmirdedir ve akışları düzenlendiği takdirde bu akarsular, bölgede her türlü tarım ürününün yetiştirilmesine elverecektir. Buna ek olarak, Keşmirin yeraltı kaynakları bakımından da çok zengin olduğu bilinmektedir. Halen hemen hemen hiç denecek kadar az işletilen maden yatakları, kendilerini yeryüzüne çıkaracak sermaye ve tekniği beklemektedir.

Milletlerarası münasebetler bakımından önemine gelince, Keşmir, Hindistan yarımadasından Orta Doğu ovalarına uzanan yolun tam üzerindedir. Tarihte Orta Doğudan Hindistana veya Hindistandan Orta Doğuya geçmek isteyen bütün kavimler Keşmirden geçmişlerdir. Keşmir, tarihin uzun akışı içinde, hint, çin, mogol ve afgan istilâsına uğramıştır. Bugün de Komünist Çin, Tibet, Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Sovyetler Birliği ile sınırdaştır.

Onsekiz yıldır Hindistanla Pakistan arasında paylaşılamayan bu zengin ve önemli bölge, geride bıraktığımız hafta içinde, kanlı bir çarpışma alanı haline gelmiştir. Üzerinde yaşayan 4 milyon insanın yüzde 80'i müslüman olduğu halde, Hindistan bölgeyi Pakistana bırakmamak konusunda ayak direyince, üstelik Keşmirde çıkan ayaklanmaların sorumunu Karaçiye yükleyip ateş-kes çizgisini geçmeye kalkışınca, Pakistan için silâha sarılmaktan başka çare kalmamıştır. Bilindiği gibi, Keşmirin üçte ikisini fiilî hint egemenliği altında bırakan bu ateş-kes çizgisi, 1948 yılında Hindistanla Pakistan arasında patlak veren çatışmalardan sonra, 1949 Ocağında, Birleşmiş Milletlerin çağrısı üzerine ve gene onun aracılığıyla çizilmişti.

Mareşal Eyüp Han
Başı dertte bir asker

Bir anlamsız savaş

Onaltı yıl sonra Hindistanla Pakistanı yeniden karşı karşıya getiren savaş, ilk olarak, hint birliklerinin Keşmirin Pakistan yönetimi altındaki bölgelerine saldırmasıyla başlamıştır. Pakistan buna aynı biçimde karşılık verince, bu sefer hint birlikleri Lahor ve Ravalpindiye karşı saldırıya girişmişler ve bunu, hint uçaklarının çeşitli Doğu ve Batı Pakistan şehirlerine yaptıkları akınlar izlemiştir. Öteyandan, Pakistan hava kuvvetleri de Hindistanın çeşitli yerlerine akınlar yapmış ve Pakistan topraklarına giren hint kuvvetlerine karşı harekete geçmiştir.

Şu satırların yazıldığı sıralarda, savaş bütün şiddetiyle sürüp gitmekle beraber, durum hakkında tam bir bilgi edinmek mümkün olamamıştır. Ancak, Pakistandan alınan haberlere bakılırsa, Pakistan kuvvetleri başlangıçta büyük bir hızla gelişen hint saldırısını püskürtmüşler ve hattâ, savaşı hint topraklarına aktarmasını başarmışlardır. Gene aynı haberlere göre, yapılan çarpışmalar sırasında Hindistan, zırhlı birliklerinin yarısını kaybetmiş bulunmaktadır. Pakistanlılara bakılırsa, hint hava kuvvetleri de ağır kayıplara uğramış, ikiyüzü aşkın savaş uçağı kaybetmiştir.

Batılı gözlemciler, eğer bir yabancı büyük devlet işe karışmazsa, Hindistan ile Pakistan arasındaki savaşın fazla genişlemesinden korkulmaması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bunun nedeni, her iki tarafın elindeki silâh ve malzemenin sınırlı olmasıdır. Bugün ne Pakistanın, ne de Hindistanın elinde geniş çaplı bir savaşı sürdürebilecek silâh ve malzeme stoku, ulaşım ve haberleşme imkânları ve lojistik hazırlığı vardır.

Sayıya vurulduğu zaman, Hindistan silâhlı kuvvetlerinin Pakistanınkilerden daha çok olduğu görülmektedir. Gerçekten, Hindistanın elindeki 17 tümen askere karşılık, Pakistanın elinde sadece 8 tümen vardır. Hindistanda silâh altındaki erlerin sayısı 700 - 800 bindir, buna karşılık, Pakistanda silâh altında bulunanların sayısı 250 - 300 bin kadardır. Hindistan hava kuvvetlerinde 400 - 450 savaş uçağı varken, Pakistan hava kuvvetlerinde ancak 150 - 200 uçak vardır. Zırhlı araçlar bakımından da Hindistan Pakistandan daha zengindir. Deniz kuvvetine gelince, Hindistan denizde de Pakistandan çok üstün durumdadır.

Ancak, Hindistanın sayıca üstünlüğüne karşılık, Pakistanın askerleri daha iyi döğüşçü olmakla ün kazanmışlardır. Üstelik bunlar, Pakistan uzun

bir süre Birleşik Amerikayla işbirliği halinde olduğu için, hint askerlerinden daha iyi eğitim görmüşlerdir. Buna ek olarak, Pakistan ordusu kaynak bakımından da daha elverişli durumdadır: Hint ordusu Hindistanda yaşayan çeşitli etnik ve dinsel gruplardan gelen askerlerden kurulduğu halde, Pakistan ordusu, hiç değilse aynı dinin birleştiği askerlerden kuruludur. Nihayet Hindistanın, Pakistan karşısında, elindeki kuvvetlerin önemli bir kısmını Komünist Çin sınırlarında tutmak gibi elverişsiz bir durumu vardır.

Niçin Keşmir

Savaşa ilk başlayan tarafın hangisi olduğu konusundaki tartışmalar ne olursa olsun, Hindistan ile Pakistan arasındaki çatışmanın kaynağında Yeni Delhinin Keşmiri her ne pahasına olursa olsun kendi sınırları içinde tutmak isteğinin yattığından şüphe edilemez. Birleşmiş Milletler organlarının çeşitli zamanlarda aldıkları referandum kararına rağmen Hindistan, şimdiye kadar Keşmir halkına kendi kaderlerini tayin hakkını vermiş değildir. Yeni Delhi, Keşmirde yapılacak bir referandumun bu bölgenin Hindistandan ayrılmasıyla sonuçlanacağını pek iyi bilmekte ve onun için de, milletlerarası hukuk kurallarıyla Birleşmiş Milletlere bağlılığın şampiyonluğunu yapmasına rağmen, Keşmir halkına kendi kaderini tayin etmek hakkını vermeye bir türlü yanaşmamaktadır.

Savaş yeniden patlak verir vermez toplanan Güvenlik Konseyinin ateş-kes kararını Karaçi ve Yeni Delhiye bildirmek ve taraflar arasında bir arabuluculuk zemini aramak üzere geçen hafta Güneydoğu Asyaya giden Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant, Eyüp Han ve Şastri ile yaptığı görüşmeler sonunda pek fazla yol alamamıştır. Bunun başlıca nedeni, gene Hindistanın tutumudur. Karaçiden alınan haberlere bakılırsa Eyüp Han, Pakistanın Güvenlik Konseyinin ateş-kes kararına uyması için, Hindistanın Keşmirde Birleşmiş Milletler kararlarına uygun olarak bir referandum yapılmasına razı olduğunu bildirmesi gerektiğini söylemiştir. Bundan başka, gene aynı haberlerden anlaşıldığına göre, Pakistan Keşmire bir Birleşmiş Milletler Barış gücü gönderilmesini de istemektedir. Geçen hafta sonlarında Ankarada yaptıkları görüşmelerden sonra, Türk ve İran Başbakanları, ülkelerinin bu Barış Gücüne asker vermeye hazır olduklarını bildirmiş bulunmaktadırlar.

Yeni Delhiden gelen haberler de, Şastrinin, kesin surette, Birleşmiş Milletlerin Keşmir işine karışması aleyhinde olduğunu göstermektedir. Anlaşılan Hindistan, barış masasına oturmadan önce, Pakistanı ağır bir yenilgiye uğratmak istemektedir.

Yeni Delhinin her ne pahasına olursa olsun Keşmiri Hindistana bağlamak istemesi boşuna değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Keşmir hem ekonomik kaynakları, hem de coğrafi durumu bakımından çok önemli bir bölgedir. Fakat hepsinin önemlisi, eğer bugün Keşmir Hindistanın elinden çıkacak, Pakistana katılacak, veya bağımsızlık kazanacak olursa, bunu başka bölgelerin izlemesinden korkulmaktadır. Bilindiği gibi, Hindistanda bugün beşyüzü aşkın dil konuşulmakta, halk etnik, dinsel ve kültürel bakımdan kırk yamalı bohçayı andıran bir manzara göstermektedir. Bu arada, ülkenin şurasında burasında çeşitli bağımsızlık akımları belirmiştir. Bunun en güzel örneği, Şihlerin durumudur. Hint ordusunda en iyi savaşçılar olmakla ün yapmış Şihler, Hindistan içinde ayrı bir devlet statüsü kazanmak peşindedirler. Bunun yanısıra, Hindistan ile Pakistan birbirlerinden ayrıldıktan sonra Hindistan sınırları içinde 40 milyon müslümanın daha kaldığı, Keşmir anlaşmazlığı Pakistanın istediği gibi çözülürse bunların da ortaya çeşitli istekleri çıkacağı unutulmamalıdır.

Amcalar ve dayılar

Tarafların uzlaşmaz tutumu değişmedikçe, ağıraksak ve dar bir biçimde de olsa, Hindistan - Pakistan savaşının sürüp gideceği anlaşılmaktadır. Fakat bütün dünyanın, özellikle büyük devletlerin korkusu, bu savaşın günün birinde hiç akla gelmeyecek şekilde genişleyivermesidir. Nitekim, Komünist Çin yavaş yavaş yerinden kımıldamaya başlamış ve Hindistanı mütecaviz ilân etmekle yetinmeyerek, hint askerlerinin yalnız Pakistan değil, fakat kendi sınırlarını da aşmaya kalkıştıklarını ileri sürmeye koyulmuştur. Bunun, Sam Amca kadar İvan Dayı için de önemli bir tehlike çanı olduğuna şüphe yoktur.

Zaten, tıpkı Vietnamda olduğu gibi, Asyada çıkacak her türlü karışıklıkta en büyük bilinmeyen, Komünist Çindir. Yaygın toprakları, kalabalık nüfusu ve devrimci yönetimiyle, Komünist Çin şimdiye kadar Asyada pek tatlı uykular uyuyanlara korkulu rüyalar gördürmeye başlamıştır.

Eğer Hindistan - Pakistan savaşı bir an önce sona erdirilemezse, Komünist Çinin bu fırsatı kendi yararına kullanmak isteminden korkulmaktadır. Böyle bir ihtimal, Birleşik Amerika kadar Sovyetler Birliğinin de işine gelmez. Çünkü, bir kere Komünist Çin işe karışırsa, kendileri de şunun veya bunun yanında hengâmeye karışmak zorunda kalacaklar, belki bir kere daha karşı karşıya geleceklerdir. Bu bakımdan, şu satırların yazıldığı sırada, Washington ve Moskovadan, tarafları barışa çağıran sesler bir hayli çoğalmış bulunmaktadır.

Rusya

İkinci Pazartesi

Hayatımın en uzun uçak yolculuğunu Rusyada, Leningrad ile İrkutsk arasında yaptım. Uçak kalktığında saat 22,30'u gösteriyordu. İrkutsk hava alanına indiğimizde saati sordum, 11.45'ti. 13 saat 15 dakika. Gerçi İrkutsk Sibiryanın göbeğinde değil de, onun bile doğusundadır ama nihayet 13 saat 15 dakikada aloğlu dünyayı dolaşmaktadır. 13 saat 15 dakikanın sırrı, bunun beş saatinin vakit farkı olmasıdır. İrkutskta bana saatin 11,45 olduğunu söylediklerinde, benim kolumdaki Leningrada göre âyârlanmış saat 6.45'i gösteriyordu. Tabiî akreple yelkovanları bir defa daha kıpırdatmak gerekti.

Hiç bir şey Sovyetler Birliğinin büyüklüğünü Sibiryaya bir uçak yolculuğu ve bu saat farkı kadar iyi göstermiyor. Süratli ve nefis Tu-104 uçtu, uçtu, mesafeleri bitiremedi. Evvelâ Urallara geldik, orada Sverdlovska indik. Sverdlovsk büyük bir endüstri şehri. Üstünden uçarken bir demir - çelik kompleksi bütün haşmetiyle görünüyor.

Vakit mahalli saatle gece yarısı civarındaydı ama, bizim Sverdlovskta bir tanıdığımız vardı. Bulgaristana gittiğimizde, Varnadaki Milletlerarası Gazeteciler Evinde sverdlovsklu güzel bir kadın gazeteciyle ahbap olmuştuk. Ona Rusyaya gideceğimizi ve yolumuz Sverdlovsktan geçerse uğrayacağımızı söylemiştik. Adı ve oturduğu caddenin adı hatırımızdaydı, telefon numarası yanımızda yoktu. Leonidle beraber rehberi karıştırdık, istihbarattan sorduk, uğraştık ama çıkaramadık.

Sovyetler Birliğinde telefonlar başka bazı şeylerin seviyesinde değil. Şehirlerarası konuşmalar rahat olmuyor. Biz Soçiden Moskovayla görüşmek istedik, bunu temin etmek için zavallı rehber kız Svetlananın anasından emdiği süt burnundan geldi. Zaten ses de o kadar zayıftı ki doğru dürüst konuşamadık. Milletlerarası hatta gelince, ruslar isterlerse kapı komşunuzla konuşur gibi konuşuyorsunuz. Ama istemezlerse, bağırın da, bağırın. Her halde, Amerikadaki rahatlık, o, Amerikanın bir ucunda kutuya parayı attın mı Amerikanın öbür ucunu derhal karşında bulmak imkânı Sovyetler Birliğinde yok.

Sverdlovsktan sonra Novosibirske de indik. Meydan binaları güzel, fakat bermutad pis. O meşhur "temizlik kokusu" da peşimizi bırakmamakta kararlı. Bunu İrkutskta indiğimiz otelde de doya doya kokladık. Halk Sibiryada daha da bir kılıksız. Doğuya gittikçe incelik büsbütün azalıyor. Meydan binalarında çamur rengi bir kahve, yiyecek çörek tarzı şeyler satıyorlar. Halk orada bile kuyruk olmuş. Novosibirskte bir şeyler yemek istedik, Leonid sırayı atlayarak almaya muvaffak oldu. "İtina edilen yabancı misafir" hüviyetinin bir avantajı.

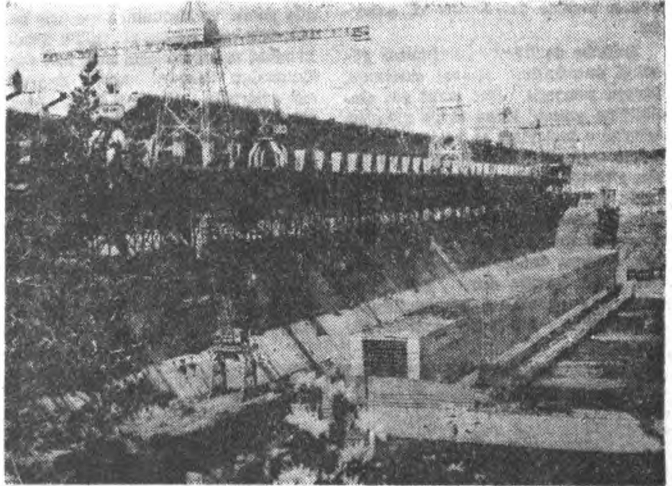
Sibirya denilince hatıra soğuk, kar, kıyamet gelir. İrkutska ılık, tatlı, bol güneşli bir havada indik. Bizi karşılamaya bölgenin Gazeteciler Birliği Genel Sekreteri ve tabiî Komünist Parti üyesi Venyamin Mikhailoviç gelmişti. Mutad veçhile bavullarımızı kendimiz yüklendik ve İnturistin ecnebilere mahsus olan özel odasına girdik. Venyamin o arada dönüş biletlerimizi yaptırdı. Sonra, Volga markalı bir taksiye bindik ve kalacağımız otele gittik. Otelin adı, Sibirya Oteli. Bizim, Diyarbakır tarzı bir şehrimizde rastlanılabilecek tipte bir otel. Onun da ecnebilere mahsus, yemek yenilecek ayrı bir yeri var. Duvarlarda çince yazılar mevcut. Hava alanındaki binalarda da, İrkutsk Sovyetler Birliğinin Çine ve Dış Mongolistana kapısı. Bir hava hattı İrkutsku Pekine ve Ulan-Batora bağlıyor. Gümrüklü meydanda çekik gözlü, geniş yapılı, ablak yüzlü mongollara rastlamamız bundan. Otelde de eşyalarımızı aldık ve odamıza taşıdık. Banyolu bir oda. Banyonun duşunu, zincirle duvara bağlamışlar. Leonide "Galiba hınzır çinliler pek hırsız. Otellerin duşlarını mı çalıyorlar, ne?" diye takıldım.

Yıkandık, biraz uyuduk -bütün gece uçakta, ancak tavşan uykusu uyumuştuk-, yemeğimizi yedik. İrkutsk, Baykal gölünün kenarında. Baykalı görmeye gideceğiz. Venyamin gene bir Volga getirmiş. Yola çıktık. Bu, unutulmaz bir yolculuk oldu.

Ben, hızlı giden otomobilden fazla korkmam. Ama biraz sonra gördüm ki bizim Volga, hızlıdan başka türlü giden bir otomobil. Şoförün yanında oturduğum için görüyorum: Kilometre saatinin ibresi 90-100'ün üstüne çıkmıyor. Fakat Volganın her yanının ayrı zangırdaması bir yana, bütün yokuş aşağılarda bizim şoför gaza bir basıyor, uçar gibi aşağıya iniyoruz, sonra o solukla karşı yokuşu çıkıyoruz. Leonide:

"— Yahu, söyle şuna, memlekete tek parça halinde dönmek istiyoruz. Sibiryalara canımızdan olmak için gelmedik.. Yokuş aşağı inilirken gaza basılır mı? Benim bildiğim, gaza yokuş yukarı çıkılırken basılır" dedim.

Meğer, araba çekmiyormuş. Onun için, yokuşları, inerken aldığımız hızla

İnsan eli tabiat karşısında
Zenginlikle teknik bilgi birleşince...

çıkıyormuşuz. Yol da, bir dik yokuşlu ki.. Eğer korkudan ölmedikse, bu bir eşsiz kahramanlığın neticesidir! Hele bir süre sonra kilometre saatinin ibresi de kopunca, tamam oldu.

Sovyetler Birliğinde bizim rastladığımız şoförlerin çoğu arabalarını aynı şekilde kulanıyorlar. Soçide bile Arşak, o bol virajları bir dönüyordu, yüreğimiz ağzımıza geliyordu. Buna rağmen yollarda bir tek kaza âlâmetine rastlamadık. Nerede bizim, her kilometresinde bir enkaz yatan Ankara-İstanbul yolu, nerede Sovyetler Birliğinin lekesiz yolları.. Bunda, vasıta adedinin fazla olmamasının rolü yok değil. Fakat şoförlerin çalışma hayatının normalliği de, elbette ki önemli bir unsur. Onsekiz saat durmadan araba kullanan bir şoförü veya onun, direksiyonu fütursuzca alan ehliyetsiz muavinini bütün Sovyetler Birliğini bir baştan ötekine karıştırınız ki, bulasınız.

Şoförün deliliği etrafımızın güzelliği unutturdu. Baykal civarında, Sibirya yemyeşil. Her taraf göz alabildiğine orman. Buna tayga diyorlar. Ağaçlar o kadar sık ki yoldan, hemen birkaç metre ilerisi görünmüyor. Gürbüz, sıhhatli ağaçlar. Venyamin anlatıyor: Senede 22 milyon metre küp kereste alıyorlarmış. Fakat tayga aynı sürede 50 milyon metre küp artıyormuş. Sibirya korkunç zenginlikler ülkesi. Altın, kömür, demir.. Şimdi sovyetler bu zenginlikleri değerlendirmekle meşguller. Bu kadar ham madde çok ileri bir teknikle birleşince şüphesiz memleketi ihya ediyor. Sibiryanın artık her tarafında barajlar, endüstri kompleksleri, sanayi merkezleri göze çarpıyor. Bratsk, bunların içinde rusların en fazla iftihar ettikleri. Oraya yarın gideceğiz.

Biraz sonra yolumuzun ucunda Baykal görünmekte geçikmedi. Asya kıtasının hemen tam ortasında, dünyanın en meşhur gölü. Londranın ve Edinburgun hizasında. Yüzölçümü Belçika ve Hollanda kadar. Genişliği, âzâmi 79,4 kilometre. Asgari 25 kilometre. Hiç bir göl Baykal kadar derin değil. En derin yeri 1620 metre. Bundan dolayıdır ki içinde. Baltık Denizinin suyu kadar su var. Bu suyun hacmi, 23 bin kilometre küp! Dünyanın bütün nehirleri birden Baykal gölüne akmaya başlasalar, gölü doldurmaları için bir tam gün gerek. Ve Baykalın suyu öyle berrak, öyle tatlı renkte ki.. Gölün içindeki nebat ve hayvanların cinsi 1800 adet. Bunlardan bazıları ancak Baykalın saf sularında yaşayabiliyor. Gölde günde 300 tona kadar balık tutulabiliyor. Baykalı dolduran üç nehirden biri Angara. Ötekiler de türk isimlerini hatırlatıyor: İrkut ve Uşakofka.

Venyamin "Bilir misiniz" dedi, "Baykalda güneşli günlerin sayısı, Nise nazaran daha fazladır." Baykal kıyılarında vasati 260 gün güneşli oluyormuş. Fakat Baykalın fırtınaları daha meşhur. Rüzgâr saniyede 40 metre hızla esermiş. Tabii, kışın göl donuyor. Venyamin:

"— Buranın iklimi Moskovaya kıyasla yumuşaktır" dedi.

"Yumuşaklık"ın mahiyetini pek anlayamadığım için sordum:

"— Ne kadar soğuk yapar?"

Batı Sibiryada, Barnavuda doğmuş olan Genel Sekreter umursamaz bir eda ile:

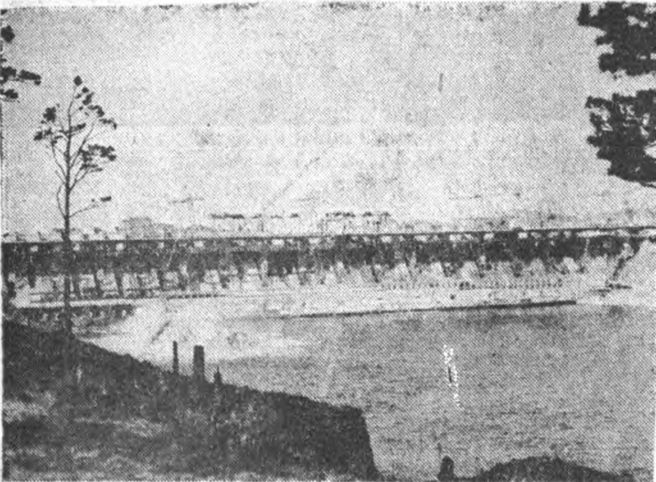
"— Ooo, eksi kırk derece civarında.." dedi.

Bu sırada, tatlı bir serinlik etrafı sarmıştı. Akşam oluyordu. Akşam, Sibiryada erken oluyor. Göl kenarındaki bir kaç balıkçı kulübesini gezdik. Güzel, renkli, tahta binalar. İçerileri son derece basit. Bizim balıkçı kulübeleri gibi. Ama, hem tahtayı bol bulmuşlar, hem de içlerine o eksik olmaz konfor âletlerini koymuşlar: Radyo, televizyon, buzdolabı ve gazocağı.

Dönüşte şoför lütfetti, biraz daha yavaş döndük. Onun için, tabiatın keyfine daha fazla vardık. Çarlıktan bu yana bütün rejimlerin sürgün yeri diye kullandıkları Sibiryanın burası olduğuna inanmak kolay değil. Ama kamplar çok daha kuzeydeymiş. Son zamanlarda okuduğum bir kitabı hatırlıyorum. Yazarı bir rus. Sibiryada bir çalışma kampını anlatıyor. Rusyada yayınlanmış. Ama sonra, ruslar da pek hoşlanmamışlar. Bu Sibirya ile o Sibirya birbirinden o kadar farklı ki.. Tabii, mevsimin kış değil de yazın en güzel zamanı olması da manzaraya tesir ediyor.

Bol votkalı bir akşam yemeği yedik. Sabahleyin erken kalkacağız ama ziyanı yok. Lâf lâfı açıyor. Komünizmden, bizim sistemden, Rusyadan, Türkiyeden bahsediyoruz. Yanımızdaki masada iki amerikalı var. Sibiryada iki amerikalıya rastlamak insana garip geliyor. Life'ın temsilcileriymiş. Biri Moskovadaki daimi muhabiri. Diğeri meşhur bir fotografçıymış. Amerikadan özel olarak gelmiş. Sibiryanın, Baykalın ve bilhassa büyük endüstri merkezi Bratskın resimlerini çekecekmiş. Bratsk, amerikalıların Sovyetler Birliğinde en fazla ilgilendikleri bir nokta.

Sabahleyin saat altıda bir uçak bizi oraya götürecek.

Sibiryada Bratsk Barajı

Orman ortasında göl

İkinci Salı

Az zamanda çok yer dolaşmanın bir tek büyük mahzuru var. Karga yüzünü yıkamadan siz yollara düşüyorsunuz. Salı sabahı uyandığımız zaman saat beş ya vardı, ya yoktu. Allahtan ben, kaçta nasıl yatarsam yatayım, ertesi gün istediğim saatte kalkarım. Gözümü açtığım zaman gün ışımıştı. Altıya

doğru Venyamin ve Leonid kapımızı vurdular. Uçağımız, altıda kalktı. Daha önce alanda kahvaltı aradık, fakat bulamadık. Büfe henüz açılmamıştı. Venyamin biraz mahcup oldu ama, Bratskta bunu telâfi edeceğini söyledi. Halbuki Bratska da öylesine erken bir saatte vardık ki, orada da otelin mutfak kısmı henüz çalışmıyordu.

Bratskın ne olduğunu, amerikalıların Bratsk ile neden çok ilgilendiklerini anlatmam lâzım. Bratsk, aslında, Sibiryada bir bölge. İsterseniz, bir kompleks. Yanyana, yollarla bağlı beş şehir var: Bratsk, Padun, Energetik, Gidrostoitel ve Çekanovskiy. Şehirlerin hepsi, yeni baştan ele alınmış. Sovyetler burada bir dev endüstri alanı kurmuşlar. Şehirler bir bakıma bu gayeyle yaratılmış. Temelde bir muazzam baraj yatıyor.

Bu barajın uzunluğu 5 kilometre. Beton uzunluğu 1200 metre. 5 milyon metre küp çimento sarfedilmiş. Betonun en yüksek yeri 126 metre. Gölün şimdilik derinliği 80-90 metre. Fakat sular, ilerde 13 metre daha yükselecek. Bugün gölde 100 milyar metre küp su var. Bu hacim, 169 milyar metre küp olacak. Baraj, suyunu Baykaldan alıyor.

Bizi hava alanında, mahalli gazeteciler karşıladılar. Bratsk hava alanında henüz bir istasyon binası yok. İstasyon ne demek? Apteshane yok. Hani, askerlik kamplarında uydurma apteshaneler kurulurdu. Bratsk hava alanında onlardan kurmuşlar. İnsan içeri girdiğinde gözü öylesine yanıyor ki dışarıya güç fırlanılıyor. Zaten bütün bölgede, sadece inşaat görünüyor. Bratsk henüz inşa halinde denilse yeridir. Yollar yeni yapılıyor, binalar yeni yapılıyor, fabrikalar yeni yapılıyor, ikametgâhlar yeni yapılıyor. Bratsk bir arı kovanını hatırlatıyor. Yahut bir karınca yuvasını. Geliyorlar, gidiyorlar, götürüyorlar, getiriyorlar. Sıkıntıları, adamdan yana. Sovyetler Birliğinde bizim anladığımız mânada bir işsizliğin bulunduğunu iddia edenler Sibiryanın bu bölgesine gitmelidirler. Ayda bizim paramızla 2 bin 500 liraya kamyon şoförlüğü yapmaları için herkes bunların ellerini öpecektir. Bir bakıma Allahtan barajın suni gölü bir takım köyleri su altında bırakmış. Şimdi onların sâkinleri, inşaat sahasının insan malzemesini sağlıyor.

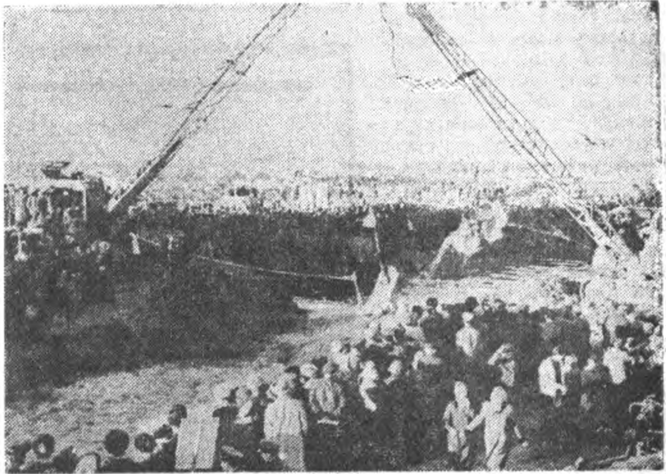
Sovyetler bölgeye bundan on yıl evvel el atmışlar. Baraja 1957'de başlanılmış. Santralın temeli ise 1960'da atılmış. Orada 50 bin kişi çalışmış. Bratskta, Sovyetler Birliğinin 70 milletinden adam var.

Bratskta bizi evvelâ, baraj kenarındaki meskûn kısma götürdüler. Burada misafir evleri, otel, ikametgâh olarak kullanılan daçalar var. Misafir evinde, bir tarihte Hrutçof kalmış. Sonra, bir amerikan parlâmento heyeti gelmiş. Onları da orada ağırlamışlar. Fakat, amerikalı bunlar. Aralarında, Hrutçofun yattığı yatakta kim yatacak diye kavga çıkmış. Tabiî orada yatan, memleketine gittiğinde övünecek. Bakmışlar ki çare yok, üyeler arasında kura çekmişler. Kazanan Hrutçofun yatağında yatmış. Ertesi sabah bütün heyet onun başına üşüşmüş. Hrutçofun yatağında ne rüya gördü, diye.

Bratskta ziyaretçilere bir kulübe gösteriyorlar. Bratska ilk, kazaklar 1628' de gelmişler. Gösterilen kulübe 1654'de yapılmış. Kazaklar bundan üç tane yapmışlar. Ruslar sonradan bir tanesini Moskovaya taşımışlar. Tarihî bir mahal. Tabii, tahtadan. Zaten, bütün Sibiryada olduğu gibi Bratskta da binalar hemen daima tahta. Sadece, ikametgâh olarak yeni yapılan apartmanlar bölgesi kârgir.

Sovyetler, bâkir bir bölgede bir şehri şöyle kuruyorlar: Evvelâ sanayi kompleksinin merkezini inşa ediyorlar. Meselâ Bratskta bu, barajdır. Dünyanın en büyük barajı. Ondan sonra, bir yandan ikametgâhlar ve meskûn mahaller, diğer yandan kompleksin öteki taraflarının kurulmasına geçiliyor. Böylece şehir, nüfusu ve sanayi merkezi birden doğuyor.

Otelde, bulduklarımızla yetinerek kahvaltı ettik, sonra gezmeye çıktık. Tabiat burada da pek güzel. Barajı gösterdiler. İnsana ürperti veren bir ihtişama sahip. Beton kısmın ortasına, Leninin meşhur sözünü büyük harflerle yazmışlar: "Komünizm demek, Sovyetlerin kudreti artı bütün memleketin elektriklendirilmesi demektir." Sovyetler Birliğinin bir baştan ötekine elektriklenmiş olduğunu söylemek mübalâğa sayılmamalıdır. Eğer neticeler vasıtaları meşru kılarsa bugünkü Sovyetler Birliğini yaratmış olanlar öteki dünyada bir sağa, bir sola ıstırap içinde dönmeyeceklerdir.

Sibiryada bir kanal açılıyor

El işlerse dil de övünür

Bugün Bratskta bir orman işletmesi kombinası var. Sovyetler Birliğinde en büyüklerden biri. Senede 4 milyon metre küp kereste, 200 bin ton selüloz odunu, 200 bin ton ince tahta sağlıyor. Bir çimento kompleksi var. Senede 1,5 milyon metre küp istihsal yapacak. Şimdi istihsali 500 bin ton. Bir demir kombinası mevcut. Bugün 6 milyon ton konsantre demir sağlıyor. 1966'da bittiği zaman bu, 12 milyon tona çıkacak. Demir cevheri, 170 kilometre mesafede. Sovyetler Birliğindeki alüminyum fabrikalarının da en büyüğü Bratskta kuruluyor. Birinci kısmı bu yıl tamamlanıyor. Elektrik istihsalinin üçte ikisini o kullanacak. Bratsk bölgesinde beş tane yüksek

voltaj istasyonu bulunuyor. Elektrik santrali 4,5 milyon kilovat enerji sağlayacak. Bugünkü miktar 2,6 milyon kilovat. Angara nehri üzerinde, 200 kilometre mesafede bir de Ustilimskaya santrali kuruluyor. Onun da takati 4,5 milyon kilovat olacak. Bunlar korkunç, baş döndürücü rakkamlar. Amerikalıların Bratsk ile ilgilenmelerinin sebebi, bu. On sene evvel Sibiryanın boş, vahşi bir bölgesi. On senenin sonunda müthiş bir endüstri merkezi ve enerji kaynağı. Moskovada Bratsktan, Başbakan Kosigin de bana hayranlıkla bahsedecektir.

Daha sonra, orman işletmesi kombinası tarafına gittik. Burada ruslar, isveçlilerle işbirliği yapıyorlar. Her yabancı sermayenin mutlaka memleketi sömürdüğünü iddia eden bizim kriptoların kulakları çınlasın. Sovyetler bugün, yabancı sermaye kullanıyorlar, yabancı teknikten faydalanıyorlar. Bunun prensibine hiç bir itirazları yok. Biraz tarih bilgisi bulunan herkes bilir ki Sovyetler Birliğinin kalkınmasında yabancı sermaye hiç küçümsenmeyecek bir rol oynamıştır. Rus komünistinin bizim kriptodan çok daha akıllı bulunduğu, inkâr olunmayacak bir gerçektir.

Rusların isveçlilerle müşterek bina yükseltmekte oldukları bölgede dünya kadar kadın ağır işlerde çalışıyordu. Bunların filmini çekmek istediğimi söyledim. Hiç tereddütsüz "Peki" dediler. Kadınlar, filmleri çekilirken biraz fingirdediler. Bu sırada Leonid de yanıma geldi. İşçiler bizi yemeği beraber yemeğe davet ettiler. Fakat niyetimiz, turu süratle tamamlamak ve öğleden önceki uçakla İrkutska dönmekti. Yüzleri yanmış, vücutları sert, eldivenli kadın işçiler bizi el sallayarak uğurladılar. Ayda 250 ruble kazanan kamyon şoförünün 3500 rubleye satın almış olduğu, fakat içine henüz televizyon, buzdolabı ve gazocağını koyamadığı daçayı da bu yeni yaratılan bölgede, Bratskta gördük. Bugün koca Sibiryanın elektriğini büyük İrkutsk santrali, Bratsk santrali ve Novosibirsk santrali veriyor. Tabii çalışma kamplarında değil ama, Sibiryada serbest bir sovyet vatandaşı olarak yaşamak hiç de fazla şikâyet edilecek bir durum değil.

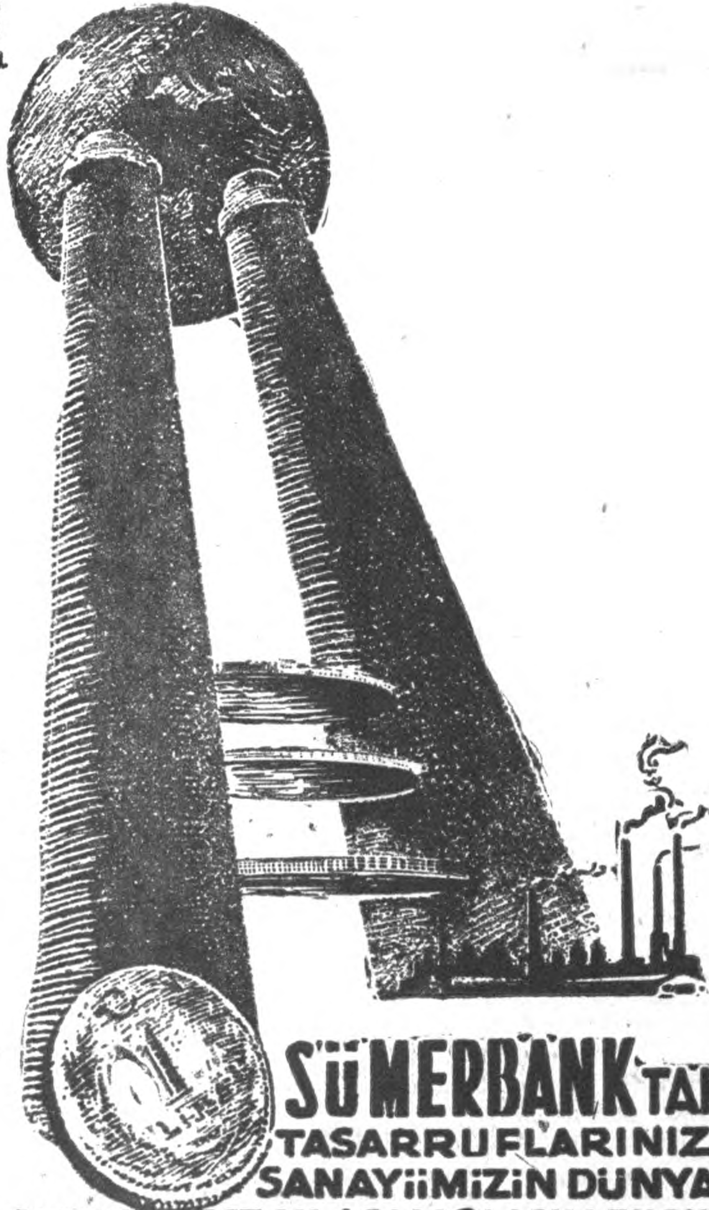
Bratsk ile İrkutsk arasında yeni bir uçağa bindik: İl-14. Bu, ötekilerden daha ufak. Amerikalıların eski DC—3'leri tarzında bir şey. Sovyetler uçakların her çeşidini yapmışlar.

İrkutskta bizi bir iyi haber bekliyordu. Kosigin beni kabul edecekti. Biz Cuma sabahı Rusyadan ayrılmayı plânlamıştık. Kosigin benimle aynı gün görüşebileceğini söylemişti. Leonid "Kalır mısın? Cevap bekliyorlar" dedi.

"— Deli misin? Tabii kalırım" dedim. Bu, Sovyetler Birliği Başbakanının yerli, yabancı bir gazeteciyi ilk defa kabul etmesi olacaktı.

İrkutskta otele geldik, kapının önünde arabadan indik. Otelin tam yanında bir ayakkabı tamircisi vardı. Hani bizim, pençe yapan ve dikiş atan ayakkabı tamircilerimiz nevinden bir şey. Merak ettim, adam kendi hesabına mı çalışıyor, yoksa devlet memuru mu diye. Leonid ve Venyaminle gittik, sorduk. Memurdu. Bir kooperatif varmış, dükkân onun şubesiymiş. Ayakkabı tamirciliği Sovyetler Birliğinde devletleştirilmiştir. Gerçi bunun serbest yapılmasına müsaade vardır ama, devlet o sahaya bile el atmıştır. Bu sistem içinde bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bu sistemlerde halkalar birbirine eklenir ve zincir olur. Diyelim ki ortaya bir halka atıldı: Denildi ki "Dış ticaret devletleştirilsin." Ama, nerede denildi? Mesela, Türkiye gibi, dış ticarette devletin zaten çok kuvvetli sözü bulunan bir memlekette. Bu kâfi görülmemektedir, dış ticaretin tamamile devletleştirilmesi istenilmektedir. Kim derse ki bu, ayakkabı tamirciliğinin devletleştirilmesine kadar, halka ve halka gitmeyecektir, o ya yalan söylemektedir, ya da pek saftır.

Yemekte Leonid ve Venyaminle bunları konuştuk. "Bir komünistle de ne konuşulurmuş" diye merak edenler çoktur. Ooo, br komünistle, Rusyada, 1965'de o kadar çok şey konuşulabiliyor ki. Anlatayım da, dinleyiniz.

(Basın A.: 10580 — 597)

Tüli'den haberler

Geride kalan gürültü

Geçirdiğimiz hafta içinde birgün Yeşilköyden kalkan Swissair uçağı, geride gürültülü söylentiler bıraktı.

Uçağın yolcuları arasında tanınmış işadamı **Orhan Dümer** ile İstanbul sosyetesinin nedense çok tutmadığı kadınlardan **Itır Yahya** vardı. Bu çift, yaz boyunca İstanbulda hep beraber dolaştı. Aile ziyaretleri, Akçay yolculukları, Vişnezadedeki muhteşem apartman katında verilen alaturka partilerde birbirlerinden hiç ayrılmadılar. Bebekteki Süreyya pavyonunda beraberce bir veda yemeği verdiler. Bu kadar beraberlikten sonra yapılan uçak yolculuğunu balayı diye düşünenler var. Fakat Yeşilköy havaalanında, iki tarafı da yakından tanıyanlar, Itır Yahyanın Orhan Dümere hafiften klark çektiğini söylüyorlar. Bu bakımdan İstanbulda geçen tatil bir balayının başı olabileceği gibi, ötedenberi süregelen bir hikâyenin sonu da olabilir.

O gün havaalanında yorumlara yol açan bir başka çift daha vardı. Bir zamanlar dedikodu edebiyatında adı çok duyulan, şıklığı, yeşil gözleri, parıltısı ile önde gelen genç kadın, ayrıldığı eşi **Ferruh Verdi** ile beraberdi. Bu beraberliği görenler, bir barış havası koklamak için kulak kesildiler, fakat koku almak kolay değildi. Söylentilere göre, eski karı - koca arasında böyle buluşmalar, yalnız çocuklarını ilgilendiren meseleleri görüşecekleri zaman oluyormuş. Onun dışında bir barış havası yokmuş. Belki bir gün o da olur.

Mütebessim diplomatlar

Cezayir Elçiliğinden Mısıra atanan **Semih Günver** bir süredir Ankarada ve çok mütebessim bir Büyük Elçi pozunda. Görenler, "Nasıl olmasın!" diyorlar. Zira Semih Günver, 27 Mayıs tan sonra soruşturmaya uğrayan, bir aralık bakanlık emrine alınması bile düşünülen diplomatlarımızdan biridir.

Bakanlığın, Yassıadaya paralel olarak adlandırılan Yassıodasında az oturmadı, az çile çekmedi. Oradan buraya gelmek kolay değil. Kimi bu gelişi, "yanlış hesap Bağdattan döner" şeklinde yorumluyor, kimi de Semih Günverin kişiliğine bağlıyor. Hangisi olursa olsun, dudaklarında tatlı bir gülüşle Bakanlık koridorlarında dolaşmağa hakkı var, değil mi?

Mütebessim diplomatlardan biri de hiç şüphesiz **İsmail Soysal**. Yeni Cezayir Büyük Elçimiz de hayatından çok memnun görünüyor. Şu Dışişlerinde, elçiliklerin kime niyet kime kısmet olduğu hiç bilinmiyor. İsmail Soysal, hayatından memnun, Cezayir yolculuğuna hazırlanadursun, bu atanmayı bakanlıkiçi ve bakanlıkdışı bir çok çevreler büyük bir sürpriz olarak karşılıyorlar.

Siyamlı kardeşler

Burhan ve **Orhan Apaydın** kardeşler, Meclisin geçen döneminde birbirlerinden hiç ayrılmadılar. Siyamlı kardeşler gibi, politikadaki çizgilerini beraber çizdiler. AP'deki faşist fikirlere birlikte karşı koydular. AP'den ayrıldılar, beraberce YTP'ye girdiler. Orhan Apaydın dış ticaretin devletleştirilmesini öne sürdükten sonra YTP'de hoşnutsuzluk başlayınca yine beraberce, bağımsız milletvekili olarak görevlerine devam ettiler. Fakat şimdi ayrılıyorlar. Orhan Apaydın CHP'den seçime katılıyor, Burhan Apaydın ise İstanbulda tam bir tatil havasında. Milletvekilliğini Ankarada çok uslu geçiren, hiç bir hikâyesi duyulmayan bekâr avukat, donjuanlık günlerini çok özlemişe benzer. İstanbulda nereye gitseniz onu görüyorsunuz. Yanında da birçok kadın bulunuyor. Mavi boncuk kimde, artık orası da belli değil!.

Perşembenin gelişi

Yazın sona erdiğini veda partilerinden çok, tanınmış terzilerin sonbahar ve kış defilelerinden anlamak mümkün. İstanbulun bütün terzileri birer ikişer Paris yolunu tuttular. Sosyeteyi uzun bir süredir tekelinde tutan **Muallâ, 9 Ekimde** Hiltonda bir defile yapmağa hazırlanıyor. Mankenliğini, Amerikaya gidip hayal kırıklığı ile dönen yıldızlardan **Nebahat Çehre** ile **Selma Güneri** yapacaklar. İstanbul bu defileyi her yıldan daha büyük bir merakla bekliyor. Çünkü Muallâ filmciliğe merak sardı. modacılıkla filmciliği yanyana yürütüp yürütmeyeceği bu defileden sonra anlaşılacak, diyorlar.

Baleye paydos mu?

Güzel balerin **Meriç Sümen**in Marmara adasındaki tatilden sonra evleneceği, bu sayfada haber verilmişti. Geçirdiğimiz Pazar akşamı Meriç ailesi bu mutlu olayı kutladı. Güzel balerinin evlendiğini duyanlar hem seviniyorlar, hem de soruyorlar: Baleye veda edecek mi, etmeyecek mi? Hayır, bale devam ediyor. Meriç gibi güzel bir kıza gönül vermeyi, hayatına ortak etmeyi anlamamağa, bu evliliği de gönülden kutlamamağa imkân yok. Ancak, balemizin parlak bir yıldızını söndürme hakkı hiç bir delikanlıya verilemez!.. Aylâ Ünal gibi Meriç de dansa devam edecektir.

Veda balosu

Moda Klübü, artık mevsimi kapattı. Geçen Cumartesi verilen bir yemekle mehtaba da, şıklığa da veda! Bundan sonra klüp kış uykusuna yatıyor, oyundan başka bir şey yok. Veda yemeği smokinli,di. kadınlar da birbirinden şıktılar. **Ayla Dikmen**in şarkıları ve **Şeref Yüzbaşıoğlu**nun orkestrası kalabalığı iyice coşturdu. Veda havasında geç saatlere kadar dansedildi.

Ver elini Paris!

Yaz tatilini İstanbulda geçiren hârika kızlarımızdan **İdil Biret**, önümüzdeki günlerde Parise dönüyor. Önünde yüklü bir program var, şehir şehir gezip konserler verecek, sanat elçiliği yapacak. İstanbul tatili öteki sanat elçileri için de yavaş yavaş sona eriyor. Açıkhava operasına gelen **Orhan Günek**, Milânoya çoktan döndü. Soprano **Leylâ Gencer** de Anadoluhisarındaki tatiline son verip, yeni çalışmalara yöneldi.

Kadınlar

Liste başı

Tarçın rengi Skoda, Keşanın tozlu yollarında keskin bir virajı aldı, bir süre aynı hızla yoluna devam etti ve yeni bir viraja daldı. Direksiyondaki kumral kadın, telâşla saatine baktı: 22'yi tam 30 geçiyordu. Bir an önce Mahmut köyüne varmak istiyordu. Geceyi köyde geçirecekti. Acelesi bundandı.

O sırada uzaktan gelmekte olan bir kamyon, tarçın rengi Skodanın virajı dönerken devrildiğini ve takla atarak durduğunu gördü. Araba parça parça idi. Kamyonun şoförü, orta boylu, enerjik yüzlü genç bir kadının arabadan sapasağlam çıktığını görünce derin bir nefes aldı. Yoklamalara katılmak için, iki aydır arabasıyla köy köy dolaşan Türkân öğretmeni derhal tanımıştı. Büyük bir iyilik etti, onu o gece Mahmut köyüne yetiştirdi. 29 Ağustosa birkaç gün kalmıştı. CHP aday adayı Türkân Seçkin, muhakkak bütün delegelerle tanışmak, seçildiği takdirde neler yapacağını kendilerine anlatmak istiyordu. Amacı sadece el sıkmak değildi. Delegelerin kimi ve niçin seçeceklerini bilmeleri ni istiyordu. Onların meselelerini dinleyecek ve bu meselelere karşı neler yapılabileceğini söyliyecekti. Bunun için, her köyde hiç olmazsa bir gece kalmak, köyü gerçek veçhesi içinde görmek gerekiyordu. İki büyük yardımcısı vardı: kadın haklarının 1 numaralı savunucusu olan eşi Saadettin Seçkin ve vefakâr Skodası... Edirnede öğretmenlik yapan Saadettin Seçkinin görevi ise sadece çocuklara bakmaktan, onbir yaşındaki Nigârla sekiz yaşındaki Serdara annelerinin yokluğunu hissettirmemekten ibaret değildi. Türkân Seçkin köy gezilerine çıkarken, eşine aynı şekilde ihtimam isteyen üç çocuk daha bırakmıştı. Bunlar, Türkân Seçkinin beş yıl önce öğretmenlikten ayrılarak açtığı üç müessese idi. Biri özel bir ana okulu, diğeri özel bir dershane ve üçüncüsü de kız öğrenci yurdu idi. Saadettin Seçkin bir yandan ikmal imtihanları dolayısile kendi görevini yerine getiriyor, bir yandan müesseseleri yürütüyor, bir yandan çocuklarla meşgul olarak, üç - dört günde bir tozlu arabasıyla evlerinin kapısında duran eşini, cesaret verici sözlerle karşılıyordu.

Türkân Seçkin
Elinin emeği

Öğretmenlikten politikaya

Türkân Seçkin, yoklamalardan sonra, Rüzgârlı sokaktaki CHP Genel Merkezinde kendisiyle görüşen AKİS muhabirine eşini takdim etti ve:

"— Hayatımda iki erkeğin büyük rolü olmuştur" diye anlatmağa başladı.

Sonra devam etti:

"—Biri beni her zaman çok iyi anlayan, bana yardımcı olan eşim, diğeri de bana memleket meseleleriyle uğraşma aşkını veren babamdır. 1950 yılında beni, genç kızken CHP Ocağına kaydetmişti. O zaman emekli bir askerdi ve bize daima, katıldığı İstiklâl mücadelesinden, Atatürkten, İsmet Paşadan bahsederdi. O gün beni Ocağa kaydederken, 'Biz önemli bir iş yaptık, memleketi kurtardık. Ama sizlere daha da büyük bir görev düşecektir. Memleketin düşmandan kurtulması onu yaşatmaya yetmez. Sizler memleketi iktisaden kalkındıracaksınız, onun sosyal dertlerine çare bulacaksınız' demişti. Babamın bu sözlerini okul boyunca ve öğretmenlik yaptığım süre-

ce daima hatırladım. Yalnız o zamanlar, bunu kendi sahamda, bir öğretmen olarak yapabileceğimi düşünüyordum. Politikaya atılmayı hiç düşünmemiştim. Bir tesadüf beni o yola itti."

Türkân Seçkin bir süre sustu, sonra sâkin sâkin anlatmağa başladı:

"— Hiç unutmam, 1963 yılının Temmuz ayı idi. Evde ve müessesede işlerimi bitirmiş, giyinmiş, bir güne gidiyordum.

Bilirsiniz gün dediğimiz şey, dışarlarda kadınların başlıca meşgalesidir. Boş vakitlerinde bir evde toplanır, konuşur, dertleşir, el işlerini yapar, günün yorgunluğunu unutmaya çalışırlar. İşte böyle bir toplantıya gidiyordum. Ankaradan gelen CHP'li hanımların kadın kolunu kurmak üzere toplandıklarını sokakta haber aldım ve günden vazgeçerek, derhal kendileriyle tanışmaya gittim. Partiye girdiğim zaman CHP Genel Merkez üyesi Zarife Koçak konuşuyor ve parti çalışmalarının memlekete getireceği faydalardan bahsediyor, özellikle kadınların ne derece etkili olabileceklerini anlatıyordu. Yanında Kadın Kolları Merkez Yönetim Kurulu üyesi Firuze Cimilli vardı. Konuşmalar beni çok etkilemişti. Bana 'Partiye kaydolmak ister misiniz?' diye sordular. Derhal kabul ettim ve kaydımı yeniledim. O günden itibaren de, babamın hiç aklımdan çıkmayan sözleri benim için vazgeçilmez bir ideal oldu. Belediye başkanlığına adaylığımı koymuştum, İl Genel Meclisi üyeliğine adalığımı koymuştum. Her ikisini de kaybettim. Ama yılmayacak ve birgün kazanacaktım. Çalıştığım için bunu biliyor, inancımı kaybetmiyordum."

Bir hayat hikâyesi

Edirnede Fahir Giritlioğlunu liste dışı bırakarak birinci olan Türkân Seçkin, 1926 yılında, Edirnede Lalapaşada doğdu, Beyoğlu Kız Lisesinin Fen bölümünü bitirdikten sonra Bolu Öğretmen Okulunun imtihanlarına girdi ve öğretmen oldu. Bir insanın, hayatın her safhasında kendi kendisini yetiştirebileceğine inanan Türkân Seçkin, bu inancını daima uyguladı ve Edirne CHP Kadın Kolu Başkanı olduktan sonra da kendisini mütemadiyen politika hayatında yetiştirdi, memleket meselelerine cevap veren dâvaları yakından izleyerek, bunları inceledi.

Ulus gazetesinde çıkan ilginç haberleri, Genel Merkez Kadın Kolunun Teşkilâta yolladığı dokümanları kendi kendine teksir ederek köylere ulaştıran, Türkiye Büyük Millet Meclisinde geçen olayları sıcağı sıcağına üyelere duyuran Türkân Seçkinin bugün önemle üzerinde durduğu bir konu, Toprak Reformudur. Köyü yakından tanıyan her insanın toprak reformundan yana olmamasını mümkün görmeyen Türkân Seçkin, Parlâmentoda göreve başlar başlamaz, özellikle bu dâva üzerinde ve öğretmenlerle, eğitimle ilgili çeşitli meseleler üzerinde duracaktır. Böylece, devrimci CHP'nin devrimci bir üyesi olarak, reformların bir an önce gerçekleştirilmesine ve emekli jandarma önyüzbaşısı Sadık Taçyıldızın onbeş yıl önce kızına söylediği sözlerin yerini bulmasına çalışacaktır.

Seçkin Ankarayı kısa bir ziyaretten sonra derhal seçim bölgesinde çalışmaya döndü. Onu üzen tek şey, vefakâr Skodasının kendisini yarı yolda bırakmış olmasıdır. Çünkü "asıl çalışmalar" şimdi başlıyacaktır.

Festivaller

Venedik 1965

İtalyanın ünlü sinema nazariyecisi ve eleştirmeni, Sinema Enstitüsünün kurucusu ve yönetmen Profesör Luigi Chiarini, bundan üç yıl önce, Venedik Festivalinin gittikçe bozulan itibarını yeniden sağlamak üzere festival başkanlığına getirilmişti. Prof. Chiarini hemen kollarını sıvadı ve kimsenin gözünün yaşına bakmıyan, yalnız festivalin ve sinemanın çıkarını kollayan tutumuyla iki yıldır Venedik Festivalinin yeniden itibar kazanmasını sağladı. Prof. Chiarini'nin başlıca amacı, festivali panayır havasından tamamiyle kurtarıp, yalnız sinema sanatının sözünün geçtiği bir "forum" haline getirmekti. Nitekim bu yıl, bu amaçla, festivalin geleneksel unsurlarından çoğunu kapı dışarı etti: Meselâ göz kamaştıran galâlar, meselâ kıyafet mecburiyeti, meselâ özel davetliler... Ancak Prof. Chiarini'nin bu sıkı rejimi bu yılki festivalde öyle sonuçlar doğurdu ki, sonunda Profesörün amacının tam aksi ortaya çıktı: Dikkatler, festival filmleri üzerine değil de festivaldeki olaylar üzerine toplandı.

İlk olay, Federico Fellini ile Prof. Chiarini arasında başlıyan "soğuk savaş" oldu. Fellini festivale son filmi "Giulietta degli spiritti - Ruhların Giulietta'sı"yla katılacak. Fellini'nin çevirdiği ilk uzun renkli film olan "Giulietta" hem bu bakımdan, hem Fellini'nin eşi Giulietta Masina'nın yeniden beyazperdeye dönüşü bakımından, hem de Felliniinin "8,5" adlı son filminde saplandığı çıkmazdan sonra ne durumda olduğunu göstermesi bakımından merakla bekleniyordu. Ancak, Chiarini'nin kendisi hakkındaki bazı demeçlerini "tahkir edici" bulan Fellini son anda filmini festivale göndermekten vazgeçti. Böylece, aşağı yukarı üç aydır süregelen Fellini - Chiarini düellosu, film gelecekti - gelmiyecekti tartışması, "ev ruh, geldinse haber ver" esprileri bir anda sona erdi: Ruh, dâvete gelmemişti!

Carné'nin fiyaskosu

İkinci olay, fransız sinemasının savaştan önceki "büyükler"inden Marcel Carné'nin son filmi "Trois Chambres a Manhattan - Manhattan'da Üç Oda"nın korkunç bir fiyaskoyla karşılaşması ve bunun üzerine yapılan basın toplantısında Carné'nin festivaldeki kadar güç durumlara düşmesidir. Bütün gösterim boyunca seyircilerin gülüşmeleri, alaylarıyla karşılanan "Manhattan'da Üç Oda", Georges Simenon'un bir romanından adapte edilmişti. Toplumun kenarına itilmiş bir kadınla erkeğin macerasını ele alan romanı beyazperdeye aktarırken Carné, yavan, köhne bir anlatımla yola çıkmıştı. Nitekim basın toplantısında bir gazeteci, Carné'ye açıktan açığa şu soruyu yöneltti:

"— Bay Carné, kötü bir film çevirdiğinizin farkında mısınız?"

Bir başkası da filmin aksıyan yönünü yine aynı açıklıkla ortaya koydu:

"— Bay Carné, sinema otuz yıldanberi çok gelişti. Oysa siz filmlerinizi savaştan önceki gibi çeviriyorsunuz."

Carné'nin bu açık hücumlar karşısındaki savunması pek kandırıcı sayılmazdı: Ona göre, Montherlant gibi bir yazar, yeni romana aldırış etmeksizin Montherlant gibi yazmıya devam ediyordu. Kendisi de "Yeni dalga"dan dolayı üslûbunu değiştirecek değildi ya... Hem kendisi de zamanla değişmişti. Meselâ, savaştan önceki filmleri "Quai des brumes - Son Buse" veya "Le jour se lève - Son Ümit" yeniden piyasaya çıksa, bunların montajını mutlaka değiştirirdi.

Otelcilerin isyanı

Üçüncü olayı, "Manhattan'da Üç Oda" filminin gösterileceği gece festival sarayının kapısında Profesör Chiarini'ye çatan broşürlerin dağıtılması teşkil etti. Bu broşürlerde Profesör Chiarini, Mussolini zamanında faşist rejimi desteklemekle suçlandırılıyordu. Profesör Chiarini faşistti, nazi taraflısıydı ve yahudi düşmanıydı. Broşürde bunu ispatlamak üzere Prof. Chiarini'nin müdürü olduğu Sinema Enstitüsünün organı ünlü sinema dergisi "Bianco e Nero"da - Prof. Chiarini bu derginin aynı zamanda yazı işleri müdürüydü - Duçenin zamanında yayınlanan bazı makale ve eleştirilerden alınan parçalara yer verilmişti. Broşürleri okuyanlar iki bakımdan şaşırdılar: Bir kere, Prof. Chiarini sağcı, faşist değil, İtalyan Sosyalist Partisi üyesiydi ve Mussolini rejiminde bütün ileri aydınların Sinema Enstitüsüne ve "Bianco e Nero"ya toplanmasını o sağlamıştı. Sonra Prof. Chiarini'yi sağcılıkla, faşistlikle, yahudi düşmanlığıyla suçlayan broşürcülerin solcu olması gerekmez miydi? Oysa broşürleri hazırlıyan ve dağıtanlar, "Turizm işçi ve prodüktörleri" adlı sağcı bir sendikanın mensubuydular. Çok geçmeden işin aslı anlaşıldı: Bu tertibin arkasında Prof. Chiarini'nin festivale uyguladığı sıkı re-

"Büyük Ayı"da Cardinal ve Şorel
Çağdaş Elektra

jimden dolayı işleri kesat giden, "festivalin eski ihtişamına dönülmesini" isteyen birkaç lüks otelin sahibi bulunuyordu. Bununla birlikte, "eski günler"e dönülmesini istiyenler yalnız bunlar değildi. Festivalin sona erdiği gece Prof. Chiarini'nin yönetimine karşı daha ciddi ve daha ağır basan hücum, Venedik Festivalinin kurucusunun oğlu olan Volpi Kontundan geldi. Volpi Kontu, televizyonda yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu :

"— Festivalde köklü bir değişiklik lâzım, yoksa iş işten geçebilir. Venediğin bu şenlikten yeniden iftihar duyabilecek hale geleceğini umuyorum."

Visconti'nin başarısı

Her festivalde asıl gürültü ödüllerin dağıtılması yüzünden çıkarken, Venedikte böyle birşey olmadı. Gerçi büyük ödül için Luchino Visconti'nin "Vaghe stelle dell'Orsa - Büyük Ayının Soluk Yıldızları" ile japon yönetmeni Akira Kurosawa'nın "Akahige - Kızıl Sakal"ı arasında büyük bir çekişme vardı, ama yarışı Visconti'nin kazanması yadırganmadı. Hattâ bunun, Venedik Festivallerinde şimdiye kadar Visconti'ye yapılan haksızlıkların diyeti olduğu da ileri sürülebilirdi. Gerçekten de italyan ve dünya sinemasının günümüzdeki en büyük sanatçılarından ve "Yeni-gerçekçilik"in de hem kurucusu, hem de en büyük yönetmeni olan Visconti, 1948'deki "La terra trema - Yer Sarsılıyor" hariç, Venedikte hep ikinci derecede ödüller almıştı. Hattâ 1963 Cannes Festivalinde "Il gattopardo - Leopar" filmine verilen büyük ödülü alırken bu konudaki kırgınlığını da şu sözlerle belirtmişti : "Kendi yurdumda benden daima esirgenen bir ödülü Fransanın bana vermiş olmasından mutluluk duyuyorum."

Bir film için oldukça değişik olan adını ünlü italyan şairi Leopardi'nin bir şiirinden alan "Büyük Ayının Soluk Yıldızları", İtalyanın Etrüsklerden kalma bir kasabası olan Volterra'da geçmektedir: Babası bir nazi toplama kampında ölen ünlü bir yahudi bilgininin kızı olan Sandra (Claudia Cardinale), amerikalı bir aydın olan eşiyle (Michael Craig) birlikte Volterra'daki babaevini ziyarete gelir. Orada genç bir sanatçı olan kardeşini (Jean Sorel), hasta ve yarı-deli annesini (Maria Bell), annesinin aşığı, aynı zamanda evin kâhyasını (R. Ricci) bulur. Bu değişik kişiler arasında, yahudi bilginin toplama kampına götürülmesine yol açan olayların da ortaya çıkmasıyla dramatik bir ilişki doğar ve bu ilişki giderek modern bir "Elektra" teması kılığına bürünür.

Kurosawa'nın insancılığı

Büyük ödülü Visconti'ye kaptıran, fakat en iyi erkek oyuncu ödülünden başka festival-dışı dört ödül daha kazanan "Kızıl Sakal" yalnız hastalıklara karşı değil, cehalet ve haksızlıklara, yoksulluğa karşı da savaş açan bir doktorun macerasını son derece içten ve insancıl bir tutumla anlatması bakımından dikkati çekiyordu. Bu doktoru ustalıkla canlandıran Toshiro Mifune, 1961 de Venedikte yine Kurosawa'nın "Yojimbo"su ile kazandığı en iyi erkek oyuncu ödülünü "Kızıl Sakal"la ikilemiş oldu. En iyi kadın oyuncu ödülü, fransız oyuncusu Annie Girardot'ya verildi. Visconti'nin "Rocco ve Kardeşleri" filminin bu unutulmaz yıldızına en iyi oyuncu ödülünü kazandıran eser, festivalin ıslıklanan filmi "Manhattan'da Üç Oda"ydı. Girardot'nun bu kadar kötü bir filmde iyi bir oyun çıkarması büsbütün takdirle karşılandı.

Jürinin özel ödülünü, sinemanın emektar sanatçısı Luis Bunuel'in "Çölün Simeon'u" ile genç sovyet yönetmeni Marlen Kutsievin "Me dvalet - Yirmi Yaşımdayım"ı paylaştılar. Festivale Meksika adına katılan ve festival-dışı üç ödül daha alan "Çölün Simeon'u" eski bir efsane çerçevesinde her zaman olduğu gibi Bunuel'in dünyasını yansıtmaktaydı. Kutsievin "Yirmi Yaşımdayım"ı bugünkü Moskova gençliğinin durumunu, resmî tutuma hiçbir taviz vermeksizin, çoğu sovyet filmlerinde yer alan kalıpların dışında, tam bir gerçekçilikle ortaya koymaktaydı. Festivalin beş resmî ödülünden sonuncusunu da yine genç bir sovyet yönetmeni kazandı. "İlk film" ödülü adını taşıyan bu sonuncu ödül, Piotr Tudorovskinin "Bağlılık" filmine verildi.

Keaton'un dönüşü

Festivale yarışma-dışı katılanlar arasında en büyük başarıyı, sessiz sinemanın ünlü komiği Buster Keaton kazandı. Tuhaf bir tesadüf, bu başarı, "Manhattan'da Üç Oda"nın fiyaskoya uğradığı güne rastladı ve Carné'nin filmini ıslıklayan beşyüze yakın gazeteci, kısacık filminin sonunda Keaton'u ayakta beş dakikadan fazla süren alkışlarla karşıladı. Keaton'un filmi kısa, sade, yalın bir filmdi ve sanki bunu daha baştan belirtmek istiyormuşcasına sadece "Film" adını taşıyordu. "Godot'yu Beklerken" yazarı Samuel Beckett'in yazdığı bir konuya dayanarak Alan Schneider'in çevirdiği filmde Buster Keaton, toplumdan kaçarak küçücük bir odaya kapanan, çevresindeki bütün canlıları uzaklaştıran, bütün resim ve fotoğrafları yok eden, aynaları örten, tek başına, ama gerçekten tek başına kalan bir insanı canlandırıyordu.

GENE

60

APARTMAN
DAİRESİ

(Yeni Ajans: 4743 — 522)